

המזלפה

עתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים

..... יוצא לאור בכל ערב שבת. ....

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קצרה (רבע רחב העמוד)
באותיות פטיט 40 הלר.
במודעות הנכסלות יורד המחיר כפי הערך.

האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה:

„Hamicpe“

ul. Św. Sebastyana 32,
Kraków.

מחיר החתימה:

באוסטריה-אונגריה:
לשנה . . . . . 6 כתרין
לחצי שנה 3
לרבע 1.50

באשכנז:

לשנה . . . . . 7 כתרין
ביתר הארצות:
לשנה . . . . . 8 כתרין

Kraków, 15 Lipca 1904.

גליון י"ד.

קראקא, ג' אב תרס"ד.

תחסרנה רק לעצמן, כי רובם נשים וילדים (אפשר אמנם כי בתוך הילדים היו נפשות גאונות, שיכלו להאיר פני תבל, אבל דבר שאינו ידוע אינו נקרא נזק לפי מושגנו); אבל האיש הגדול האחד, שאבדנו ביום כ' תמוז יהסר לכל ישראל, אף לאלה שלא אבו שמוע בקולו וילעגו לו.

ובכל זאת חלילה לנו להתיאש. כאלה וכאלה כבר סבל העם היהודי. אנהנו את כל נובל שאת. סבל נסבל וגם יכול נוכל! וכי יקומו בקרבנו פילוסופים או סתם בוגדים וישאלונו למה תסבלו? נענה: הדורות הבאים יצטרכו לנו, כמו שהצטרכו לנו הדורות הקודמים. אבל אנהנו לא נעמל בשביל אחרים, כי אם בשביל בנינו, כי גם הם יאשרונו, כי סבלנו לטובתם ולא נואשנו.

העת הרעה, האבל הגדול, שואת הפתאם, יועילו לטובתנו. כמות הנשיא הגדול לא תחלש הציונות ולא יתם הרעיון הלאומי, כמו שבטאו שונאינו הפנימים בשמחה ובשאת נפש; אדרבה, עוד תחזק הציונות והרעיון הלאומי יוכיף להכיר את כל ישראל יותר מאשר בחיי הרצל, וע"כ גם מעשינו בשביל עתידותנו ירכו. כבר ראינו בימי אבל הרצל, כי אנשים גדולים וחשובים וקהלות שלמות, שנחשבו לשונאי הציונות השתתפו בנלוזי באבלנו. מעתה לא יוכלו להכחיש ברוח הלאומי, שפעם גם אותם כסתר, אבל לא אבו להכנע לפני מנהל צעיר לימים, שלא יכלו להודות בגדולתו בחייו.

נמכעה גם ספינה מלאה יהודים. דומה שכל יכודות הטבע נלחמים בנו. מעשה יונה הנביא קרה לאמללים ההם: כרהו מפני ה' ותשיגם ידו גם בדרך. דג גדול בתבנית ספינה אהרת בלע רק שלשים ושיש נפש ותמלטנה. אבל 184 נפש אכרו כטצולות והדגים לא בלעום, כי אם אכלו את כשרם. מלאות תקוה ירדו הנפשות הצעירות מרוסיה אל תוך הספינה, שקבלתן להוליכן אל העולם החדש, שם — דמו בלבותן — יתחילו היים החדשים, שם יחשבון כבני אדם ויתנו להן לשבת בכל אשר ייטב בעיניהן ולעסוק בכל אשר תהפוצנה. שם אין נותנים שחד בעד דבר המותר מצד הדין, אין מטילים עול מס כבד מנשוא דוקא על שכם אביונים חכרי לרם, אין בופים את האדם לעבד בצבא ולשפוך דמו בעד דבר, שאיננו מבין מה הוא ומכל שכן בעד שונאים. שם אין הממשלה והכהנים מסיתים את הכון העם ביהודים, למען שפוך המת הרעבים על, נפשות שאין צורך בהן. כן השבו הבורחים בנסעם כספינה הדנית לאמריקה והנה צור מכשול, שנכשלה בו הספינה „נורנא“ ותשבר והנפשות ירדו תהומה עם תקותן ביה. תמו בינון היו 184 נפשות נקיות. ובכל זאת האבדה הכפולה מאתים הזאת כאין היא לעמת אבדת נשיאנו בדמי ימיו וכחצי עבודתו. שקול איש כהרצל נגד מאות יהודים אחרים. על מאתים הנמכעים יתאבלו איזו מאות קרוביהם ועל הנשיא האחד יתאבלו כל ישראל. מאתים הנפשות האוכרות

מאבל לאבל.

ביום ד' שעבר תמו „השבעה“, ימי אבלנו, על מות נשיאנו הראשון ובו ביום התחילו תשעת ימי אבלנו הישנים. לכאורה אין זה עלול להרים את רודנו ולמלאנו תקוה ועוז. וכאלו עוד האבל הכפול הזה מעט לנו, באה שמועה מהרידה, כי מאתים יהודים מגולי רוסיה, רובם נשים וילדים, שברחו מפני הדרב והרעב והרשעה, נטבעו בים; מנפה רבה, פי ארבע ממנפת קישינוב. היהודי אוכר כמלכו הגדול: „נפלה נא ביד ה' וביד אדם אל אפולה“. קשים איפא המשים הרוני קישינוב, שנהרגו בידי אדם, כמאתים מתי הספינה „נורנא“, שלא ידי אדם הלן בהם. אבל כאין מאתים ושלשים יהודים ביהד על כפינה דנית? הן לא מסע של טיול נכעו, כאלף הילדים הנרמנים, שטבעו לפני שבועות אחדים בכפינת סלוקום אצל ניו-יורק. יהודים עניים היו, שהיו צפויים למות ברעב ברוסיה הרשעה, מפני החקים הקשים או להרג בשדה המלחמה הנם בעד רשע שני ערים עקשים ואולתם. בדרך בלתי ישרה גם אלה הללי שרי רוסיה. הן רוב הגולים ברוסיה יהודים הם; רוכים ויתר העמים אינם גולים כלל ברוסיה. לבני עמנו אין ריב עם שום אומה ולשון, אינם עושים מלהכה, אין להם כפינות בים ומבצרים ביבשה, ואינם רוצים לגזול את אלה מאחרים, והללי עמנו נופלים כזכובים במאנדזוריה כחרב ובאש ובמים ובמנפה. ועתה

מאיזה פתח יוצא יהודי בחוש וצהוב, נופו הרק עטיפ בחלאט לבן. למעלה מצוארונו נמשך צואר גבוה ורק ומעליו מהנועעים פנים ארוכים וממשבים מכוסים שערות צהובות וזקן צהוב. מתחת כנפי כגדו נסבכות שתי רגלים ארוכות תחובות בפיומקאות לבנות בלי נעלים. הרגלים היחפות האלה הולכות וקופצות ככל רגע, ברמסן על ראש אכן חדה. ספר קמין ערום ביד היהודי הזה והוא מסתכל בחלונות ולוחש בהם. זהו מין „דפיקה לביהב“ נ”.

אחריו יצאו עוד יהודי ועור אחד, בלם מלובשים כמזהו, בלם ינהרו אל רחוב ביהב”נ. השקט כרחוב, ככל רגע תנדר הדממה והאפלה. דומה כאלו עוד מעט ומסע הליות איזה מת גדול יעבר בשוק, באמצע השוק סביב הבאר עומדים עדיין אנשים צעירים ונערים וינמכו את הנמיעה האחרונה לפני התענית. הגדולים שבהם יערכו מכטם השמימה, כסרם תגענה שפתיהם כרלי, לראות אם לא נראה עוד כוכב.

ומקצה הרחוב השני, מאחורי בית המועצה, מן הדרך המוליכה לבית הקברות, רצים חבל נערים שוככים, שאין להם לאבל הצבור, בידיהם קוצים וכרקנים ומעבירים אותם כשחוק איש על צוארי רעהו. לפנייהם קופץ כחדוה רבה יוסלי שגץ כתיש פרא. ושרולו הקרוע מתנועע הנה והנה. הוא מגיע עד לפני מעלות ביהב”ד ומרמו בשמחה להעומדים שם ומכה כשתי כפות ידיו על כיסוי המלאים. זה יהיה תשעה-

תשעה באב.

עוד השליכה השמש זהר על גני העירה. ותזחיק בזויה את חלונות בית האורחים הגדול, אשר בקצה העירה; אבל בפאת ים גועה החמה, עוממו מעט מעט ענני הוזהב הארמזים, ועב כבד, שנשא כרקיע מקצה האופק, שנה את נגהו הצהוב ויכוסה כמו בעור אפור. קוי האור, התועים עדיין כרחוב, דומים לאור עששית, שהוסכה פתילתה למטה.

מבעוד יום התחילו לסגור את החניות. הכלים, הכגרים, הרקמה, בעלי גונים שונים, הוסרו אחד אחד מלפני פתח הן ובמקומם נשאר כתמים שחורים. וכל תנות וחנות, שנסגרה עשה רושם כאורה היוצא מהיכל ההלולה, אחריו עוד אחד ועוד אחד ועצבון מהגנב ונכנס.

לפני פתח אחד עומד יהודי רם הקומה וצנום, לבוש מעיל קרוע, אזור רבוק כמתניו; הוא מביט למעלה אל הרקיע, לחייו הצנומות מהנועעות, כשני עלים כשרוק ביניהם הרוח. עוד מעט ויסיר את עיניו מן הרקיע ויביט אל הרחוב ככבד ראש וכהעויה, כאומר: רכש”ע ממתין אני על פקודהך... ביניהם היהודים עדיין כבתיהם, חוטפים את הסעודה המפסקת לחוך פיהם ומתהרתים כפנים עצבים ללבת אל „האיכה“. כרחוב דממה, הכתים עומדים ומחשים, מחכים הם על איזה דבר.

פיליטון.

ירושלים.

אהבה נאמנה עד שאולה
אשבע קף, ארים ידי השמים.
כל אשר לי פה בגולה
אתן לפר בעדך, ירושלים.
גם חיי, גם רוחי ונשמתו
אתן בעדך עיר הקדש.
וקרונך אעקה על ראש שמחתו,
ביום חג ומועד, שבת וחדש.

קרנה נשנכה, ירושלים.

ששוני את בעת צרתו,
לא אשכחך כל עודי בחיים,
כי אך בך היא נחמתו.
אהבה נאמנה עד שאולה
אשבע קף, ארים ידי השמים.
כל אשר לי פה בגולה,
אתן לפר בעדך, ירושלים.
ש. י. ט ש א ט ש ק י. ס.

אמנם כן, גדול עתה הרצל אחרי מותו מאשר היה בחייו. רבים עתה, שיסתפחו לציונות מקרב השדרות, שהתרחקו ממנה עד כה. האבדה הפתאומית, שאברנו, והאבל הגדול, שהתאבלו בכל אפסי תבל, ימשכו אלינו את עיני כל העולם יותר מקונגרס בבאזל. הלא עד מות הרצל נמנעו רוב העתונים הגדולים מהזכיר את הציונים, ועתה כמותו אין אף עתון אחד בכל העולם — מלבד של היהודים הצבועים ושל האנטיסמיטים — שלא הספיד את הרצל ושלא פרסם את מעשיו ואת ענין הציונות. כשמשון הנכבד פעל גבורנו האחרון כמותו יותר מאשר פעל בחייו.

ואין זה דבר חרש ברברי ימינו. הלא אחרי החרבן התחזקה היהדות יותר מאשר היתה בזמן שביהמ"ק היה קים. הרי שהחרבן גרם לנו לא לנתון כי אם לבנות. כי אין לנו מנהל הראוי למלא מקום המנהל הראשון, אין דבר עתה כלנו יחד נעבר. זכר האיש הגדול יהוק ידינו. עשה נעשה וגם יכול נובל. אחרי מות יהושע המנהל הראשון, אשר היה לישראל בארצם, שאלו בני עמו האבלים: מי יעלה לנו בתחלה אל הבנעני? וה' ענה: יהודה יעלה! גם עתה יעלה יהודה. כלנו נעבד, כלנו נסבל את כל התלאות, שסבל הרצל בעבודתו לבדו. וסוף כל עבודה בשקידה, בהריצות ובבטחון הזק בכח עליון הוא — קיום התוחלת. יש מסתפקים בעבודתם לישראל באמירת, "השיבנו ד' אליך" ובהונותם את עצמם: "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו". ועיניהם טחו מראות את פעל ה', כי ה' משיב אותנו, בהעירו את לבבינו, כי ה' בונה ביתנו, בהחיותו את אדמת ארץ ישראל, ובקבצו מעט מעט את נדחינו שמה, ובחברו את כל נפוצות יהודה לאגודה אחת בשם ציונים. אם כל אלה מעט בעיני החנפים — אינם ראויים באמת להנאל.

אין די לנו בקריאת השיבנו! כי אם נשובה, בי ה' קורא לנו.

דברי ימי הרצל.

(סוף)

"גם הפעם גרמתי כעם הרבה להרב מבורדפס; כי תחת לתפוש במשלח-יד או באומנות ממשית התחלתי לנסוע ולכתוב בשביל התיאטר ועתונים. רבים מחזיונותי הועלו על במות תיאטראות שונים: אחדים מהם בהסכמה

רבה ואחרים נפלו. עד הרגע הזה לא זכיתי להבין, מדוע נחלו אחדים מחזיונותי כבוד ואחרים נעלמו מעל הכמה. השנוי הזה בקבלת חזיונות הורני, לבלתי התבונן, אם ימחא הקהל כף לעבודתי או ישרוק לה. עלי לעשות רק את הטוב ולמה שיאמרו אחרים אין לשום לב. עתה אני מתעב את כל חזיונותי ואף את אלה שייסכמו עליהם בוויין בתיאטר החצר הקיסרי, ואיני שם לבי אליהם.

בשנת 1889 נשאתי אשה ואוליד שלשה ילדים, נער אחד ושתי נערות.

בשעה מסעי בשפניה בשנת 1891 הציע לפני העתון הוויני "נייע פרייע פרעסע", להיות קורספונדנט שלו בפאריז. קבלתי עלי את המשרה הזאת, אף שמאסתי עד כה את הפוליטיק ואתעבה. בפאריז היתה לי שעת הכשר, לדעת מה היא פוליטיק בעיני בני האדם, ואחיה בעת ההיא את דעתי על זה בספר קטן, "ארכון בורבוין". בשנת 1895 שבעתי את פאריז ואשוב ווינה.

בשני הירחים האחרונים, שישבתי בפאריז, כתבתי את ספר "מדינת היהודים". איני זוכר, אם כתבתי מעודי דבר ברוח רוממה, בזו שבתבתי בה את הספר הזה. היינע אמר, כי שמע קול משק כנפי נשרים מעל ראשו בכתבו חרוזים ידועים. גם אני דמיתי לי מין רעש מעל ראשי ככתבי את הספר הזה.

בתחלה חשבתי, לגלות את תכן חברי זה על דבר פתרון שאלת היהודים רק לפני קהל ידידים. לפרסם את הרעה הזאת ברבים החלטתי אחרי כן. לא היתה כונתי כלל לעסק בעצמי באנימציה רחבה בענין היהודים. רוב הקוראים יהפלאו בשמעם ממאומי זה, שמאנתי בתחלה. אני מביט על הדבר כעל דבר שיש צרך לעשותו, אבל לא להתוכח בו. אנימציה בפומבי שמתו מפלטי האחרון, כאשר לא ישמעו לעצתי, שיעצתי את היחידים (הגדולים) או לא יעשוה.

באשר נמרתו את ספרי, בקשתי מאחד ידידי הזקנים, לקרוא את הכתב-יד. בשעת קריאתו התחל פתאם לצעוק, את ההתרנשות הזאת מצאתי כדבר טבעי, כי גם הוא היה יהודי, הן גם אנכי צעקתי לפעמים בקול רם בשעת כתבי את הספר. אפס, להסתהוני הניד לי סבה אחרת לצעקתו, הוא חשב, כי יצאתי מדעתי ומפני שאהב אותי דאנ עלי מאד, הוא יצא מחדרי בחפזון סכלי שהניד לי דבר. בלילה נרדה שנהו מעיניו ובבקר שב אלי ויפצר בי, לעזב את הדבר, כי הכל יחשבוני למשגע. הוא התרגז מאד, עד שהכרחתי להבטיחהו, כי אעשה בדרבו, למען ארגיעהו. אחרי כן יעצני, לבקש עצה בדבר מאת

מאקס נורדאו. "לא אשאל איש", ענית, "אם מחשבותי עשו רשם כזה על חכם וידיד נאמן, אכטל את זממי". אז עמדתי כנציון גדול. לא אוכל לדמות את הדבר רק לחמר מלובן באש, שמשלויכים אותו אל מים קרים, או, אם ברזל הוא החמר, יקשה עוד יותר ויהיה עשת ברזל.

לידידי הנזכר היה לעשות לי חשבון ההוצאות, שהוציא בשבילי למלגרות. בתתו לי את החשבון, שהכיל שורה ארוכה של סכומים, דאיתי בסקירה הראשונה, כי מעה בחשבוננו. העידותיו על זה והוא חזר וימנה; אבל לא יכול לבון את החשבון לחשבוני עד הפעם השלישית או הרביעית. המקרה הקטן הזה השיב לי את עיני. הלא היטבתי לחשוב את החשבון ממנו, בינתי לא הסתתרה איפא כלה.

ביום ההוא התחילו דגני וכעסי בגלל מדינת היהודים. בשנים הבאות באו עלי ימי עצב רבים, רבים מאד, ומתירא אני, כי ירבו עוד יותר. בשנת 1895 התחלתי לכתוב ספר זכרונותי למקרי יום יום; עתה יש לי ממנו ארבעה כרכים עבים. אם אוציאם לאור ישתוממו הבל, בראותם מה היה לי לסבול, מי היו שונאי רעיוני ומי עזרני.

אבל דבר אחד ברור בעיני ולמעלה מכל ספק: כי התנועה תאריך ימים. לא ידעתי יום מותי; אבל הציונות לא תמות לעולם. מימי באול והלאה יש לעם היהודי באי-כח העם; ואחרי כן תקום "ממשלת היהודים" בארצם. הנני עוסק עתה ביסוד הבאנק ומקוה אני, כי תוצאותיו תהיינה גדולות כתוצאות הקונגרס.

בן דבר מחולל הציונות החדשה על עצמו ועל מעשיו. בקום ממשלת יהודים בארץ ישראל לא זכה האיש הגדול לראות. ואולי זה סמן טוב לו: שום איש גדול לא ראה בקום מחשבותיו ובצאתן אל הפעל. אבל הרצל לא קוה כלל, כי יראה את קיום שאיפתו בחייו. בקונגרס הרביעי בלונדון צמצם את כל תכן מעשיו ותעודתו בדברים הקצרים האלה: "אנחנו מחברים את כל בית ישראל בשביל המקרים הבאים". וזאת אמנם זכה לראות. ובאבל הציונים השתתפו כל בית ישראל, אף אנשים, שחשדוהו בתחלה בשגעון או עכ"פ בשלמנות. קהלות גדולות וחשובות שלחו מכתבי תנחומים וראשי קהלת וויין — שונאיו היותר עצומים לפנים — הלבו אחרי מותו.

מה שעשה הרצל מאז כתב את תולדותיו בשנת 1898 ידוע. מסעותיו התכופות לקונסטנטינופול, לארץ ישראל (לעמד שם לפני הקיסר ווילהלם), למצרים, ללונדון, לפטרבורג ולרומא — כל אלה שמורים בלב

ה"צאינה וראינה" ואשה אחת מחזיקה עששית של הכירים, שחור ושבור, בידה ומאירה להרכבנית, המספרה בקול חרד מככי את מעשה חנה ושבעת בניה.

בחדר הרבי גם שם חצי אפלה. על השלחן דולק נר היא"צ, מעט שמן בכוס מים, בשביל איזו נשמה קדושה. הרב יושב בקרן זווית ושותק, פניו נחבאים בין שתי אצטבאות של ספרים. לפעמים נושב רוח קל, כי איש מתהלך הנה והנה יחף וקולו לא ישמע, כצל בבר, רואה ואינו נראה, שניהם מחשים... ובעזרת נשים, אשר בביהמ"ד מלמעלה, התקבצו בחורים אחרים. ביד האחד נר וכיד השני גליון גדול והנשארים יסבום מסביב ועושים אונים באפרכסת לקול הקריאה. איזה דבר חדש ומחריר או איזה מאמר מענין, היודר חדרי לב, הוא קורא באזניהם.

ובחוף דממה כבתחלה. הלבנה תועה ברקיע ומשקיפה בעינים קרות על הרחוב השמם, הנראה בנשטף בשטף מים רבים. הנפלו דמעות גדולות מעיני הירח ותצופנה את הכל? ודומה באלו מאחדי בית המועצות, בדרך המוליכה לבית הקברות, מתהלך ירמיהו הנביא לבדו; הולך הוא אל האבות, הולך הוא להקיצם מקבריהם ולמעון מענותיו, ועוד מעט יתחיל הוכוח הגדול...

שלום א.ש.

לפני אדוננו, השורק במשרקתו בתמול שלשום, במרמו: מה לי ולאבל היהודים!...

לילה, דממה ברחוב ביהכ"ג. התרסים מונפים, השערים סגורים, הלכנה תועה יחירה במרום ומביטה לרחוב ביהכ"ג ומחשה. מאיזה סדק התרם נשמע נגון עצב, המשתפך לאט לחוץ, כמו לעצמו, בלי שום תביעה ומענה, והוא דאה בשוק, צף למרחוק עד שיעלם שם, הרחק, מאחרי בית המועצות, בדרך המוליכה לבית הקברות. הלבנה משליכה קו אור קר על זבוביות ביהמ"ד; בתוכו פנימה חשך, ודומה כמו נשמע קול המולה נעלמה בתוך החשך. ביהכ"ג סגור בדלתות הברזל, כאלו הפשו שמה איזו נפש ואין מניחים אותה לצאת. רק מתוך אשנב קטן בקרן זווית במקום "חברת תהלים" יוצאים לחוץ איזו קוי אוד בהה. הזהר פונע בעמוד האבן, אשר יציע עזרת נשים נשען עליו ומאיר את שחרותו. בפנים, בחדר "חברת תהלים" יושב אדם על הקרקע ומכית בספר לאור נר קטן ודומם.

אצל הרבנית בחדר האבל התקבצו חבל נשים; חשך כבית, הצללים רצים ושבים על הכתלים. על הקרקע רפודות ידועות ועליהן יושבות נשים ועל רביהן ילדים נרדמים והן מטות אזניהן לקול קריאת הרבנית, היושבת בתוך ומתיפחת. על הדום שפל מינח

שמה מאת אלקסעוועו, ע"ד אבדת שלשים אלף יפנים במל פורט-ארטור, שרצו להתקרב אל צי רוסיה, ע"י התפוצצות מוקשים. שהניחו להם הרוסים במעבר הנמל. אבל הדבר אי-אפשר, כבר הפיצו הרוסים שמועות מהבילות כאלה ובסוף נודע שאין אף שמץ אמת בדבר. ממקור אנגלי מידועים, שרק 2800 נפצעו ויהרגו. — בעיר הגדולה קאזאן במזרח רוסיה האירופאית נעלם צלם „אם אלקים" מתוך היכל המקדש הרוסי. הצלם הזה נחשב לפועל נפלאות, שהושיע את רוסיה בצרות רכות. עתה רואים הרוסים כזה אות לרעה, סלוק שכינה. האבדה הזאת נחשבת לעם הרוסי המאמין ככל, למבה גדולה ממכת קינששו ופורט-ארטור.

המרידה במקדון. הבולגרים במורקיה השתמשו בשעת הכשר, שיצא הנסיך פרדיננד למקום תרופה ורוסיה מרודה בקבוץ חיל חדש, לשלוח על שדה קמל — לחדש את המרידה, ולהרבות שוד ורצח במקדון ולהפיל חתימתם על יתר העמים שוכני מורקיה. במקומות אחרים הרסו בדי מסלות הברזל וגשרים, מסע אחד נעהק כבר ממסלתו, אנשים רבים נהרגו, חמר מופוצץ נמצא במסלת הברזל, תגרות היו בין המורדים ובין צבא מורקיה. בזה יוכיחו הבולגרים את העמים, כי בחלה נפשם בתקונים שיעשה השלטון ע"פ פקודת ממשלות רוסיה ואוסטריה, המה רוצים להקדע לגמרי ממלכות מורקיה ולבנות כחצי האי הבלקני מלכות בולגרית גדולה ולרודד עמים אחרים תחתיהם. זאת לא יתנו הממלכות האדירות לעולם לעשות. וקרוב מאד לשיער, כי אוסטריה תשלח חיל צבא לארץ מקדון.

בחירת נשיא באמריקה. מלחמת הבחירה התחוללה באמריקה בכל הקפת. בארצות הברית באמריקה יבחר נשיא לארבע שנים ובראשית החרף הבא יתם זמן ממשלת רוזוועלט, שלא נבחר לנשיא, כי אם לסנן נשיא, ורק יען נרצח הנשיא מ'קינלאי מיד באשר נבחר שנית. עלה סגנו על כסאו. שתי מפלגות מריבות שם בל הימים על דבר הממשלה. הרפובליקנים והדמוקרטים. ראשיתן בימי מלחמת האזרחים בדבר העבדים. מדינות הצפון עשירות בחרשה המעשה ובמסחר ומדינות הדרום — בשדות פוריים. האחרונות החזיקו בעבדים כושיים ולא אבו לשחררם, באשר עשו כן מדינות הצפון, מזה התלקחה המלחמה. במלחמה נצחו הצפונים. אח"כ היה סלע המחלוקת יסוד ערך הסחורות. הדמוקרטים עובדי האדמה דרשו, כי יערכו את הסחורות בין בכסף ובין בזהב. בזה קוו להשיג מחיר גבוה בעד פרי אדמתם, כי הכסף מצוי באמריקה הצפונית. והרפובליקנים דרשו, כי יערכו רק בזהב, למען יקשה להביא סחורות נכריות לארץ. עתה הריב שונה לגמרי. עתה תריכנה ע"ד המכס מהבאת סחורה נכרית וע"ד ככישת מדינות זרות. הרפובליקנים עשו את ארצות הברית כאחת הממלכות המושלות בכפה ויכניעו איים ומדינות ויעשו קולוניות לאמריקה. והדמוקרטים יחלקו על השמה הזאת. המה דורשים חרות במסחר וחרות לארצות הנכבשות. אין ספק, כי הרפובליקנים, היא המפלגה השלטת, יגברו גם עתה ורוזוועלש הולך בעקבות מ'קינלאי יבחר נגד הקנדידט של הדמוקרטים פארקר.

הכתובים שם יכתוב רק איש היודע, כי מספר ימיו חציו והמשה את המות לנגדו תמיד.

ההלליה.

וויין. (אבד ראש ציון לפ"ק) * היום, כ"ד תמוז, הובל הדר בנימין זאב הרצל אלי קבר בכבוד גדול. הוא בענות רוחו צוה שלא להספידו בפניו ושלא להניח פרחים על מטהו ולהוליך עצמותיו לארץ ישראל לעת מצוא. מבית האכל עד ביה"ק נשאו הציונים חליפות את הארון ככהף. רק אשת המת ואמו נסעו במרכבה. ומחנה ככד מאד מחכרות שונות מקצות הבל הלך רגלי. הארון היה מעוטר בדגל ציון ועליו מגן-דוד ואחריו נהרו הנאספים לאלפים ובכל הדרך השליך הם. חכמים וסופרים ומול"ם מכל המדינות נקהלו ויבאו. אחרי הארון הלכו חברי הועד הפעל הציוני מכל הארצות וראשי הבאנק הציוני וידידי הנפטר. בתוך המלים נראו מוציאי ה"נייע פרייע פרעסע" וכל חברי המערכת, ראשי חברת הסופרים באוסטריה „קנקורדיא" ובעלי עתונים רבים ועורכיהם, נשיא קהלת היהודים בוויין ד"ר שטערן ושני סגניו ופרנסים רבים ורבנים אחדים בוויין, ראשי החכרות הגדולות ועוד אנשים גדולים ושרים ממעריצי הרצל בתור סגור. הציונים שלחו באי כחם להלויה המנהל מהערים האלה: באזעל, ווארשא, פאריז, לנדון, ברלין, פטרבורג, לודן, לבוב, קראקא, (בגליון הקודם הודענו בטעות, כי מקראקא נסע להלויה גם ד"ר גאלדוואסער וכאמת לא הוא נסע, כ"א פרנס הקהלה ה"ר מענדיל פאס. המערכת) פראג, ברין, קישינוב, קלן, פראנקפורט, בריסל, בלגראד, סופיא, רוסמשוק, גאלאץ, בוקארסט, היידלברג, ברן, גענף, מינכן, ברסלא ומכל ערי אוסטריה הקרובות והרחוקות ומכל החכרות הציוניות והלאמיות בוויין. כמעט כל העתונים הציונים בעולם שלחו באי-כחם להלויה. מלפני היכל המתים נשאו חברי הועד הפעל את הארון עד הקבר. כאשר הורד הארון אל הקבר התעלפה אם הנפטר. שני שקי עפר מארץ ישראל הניחו מראשותי הארון. כאשר השליכו את העפר אל הקבר נשא דירקטור הבאנק הציוני את קולו ויאמר: „לא חפצת כי יספידוך בפניך. רצונך קדוש לנו. אבל השבע נשבע, כי את המעשה, אשר החלות לעשות, נעמל לכלות ככל כחננו. השבע נשבע, כי את שמך נעדיץ בכל עת ולעולם לא נשכחך בל עוד יהיה יהודי אחד בכל הארץ. בשעה הקשה הזאת נשנה את שבועתך, שנשבעת בסיום הקנגרס האחרון: „אם אשכחך ירושלם השכח ימינו! בן הרצל, אשר זה לפני מות אביו נעשה בר מצוה — ואכיו כתב לו ממשתו מכהב מלא רברים יוצאים מלב יהודי טהור — הרים גם הוא ידו וישבע את השבועה עם ידיו אביו ואח"כ נשא קולו ויקרא את הקדיש הראשון וכל העם געה בכביה. — מלגרות ומכתבי התחומים כמו אל הועד הפעל ואל האלמנה מכל ארצות תבל, מקהלות, מרבנים (תחולקים על הציונות), מחכרות, מחבמי הדור, מסופרים ומשרים רמים, וביניהם ממלך איטליה, מהנסיך הגדול מושל כאדן, מהנסיך הגדול מושל הסן ומראש המניסטריים האוסטריאי קרבה, מאת המניסטר לעניני חוץ באוסטריה-אונגריה ומאת הנסיך פרדיננד מושל בולגריה. מו"ח.

בל איש, הישם לכו להנעשה בישראל ואין צורך לפרטם. מפעליו בהסכמת הקונגרסים, ביסוד הזכרונות, שרשם הלאמיות, גם כן גלויים וידועים. וספר הזכרונות, שרשם בו מעשיו ורגשותיו ומלחמותיו ובל אשר עבר עליו יום יום, אם יצא לאור, יגלה סודות גדולים מהנועתנו ומחיי האיש הגדול, אשר אכר לנו פתאם בחצי ימיו. אולי לא כל אחד מאתנו, יודע לערוך היטב את ערך מפעל הרצל בקונגרסים הציונים, כהיותנו משהתפיים כעצמנו במעשים הגדולים ההם. דור המדבר גם בן לא הבין את ערך המעשים הנעשים לעיניו. אבל אחרים, העומדים מנגד והמעשים אינם נזענים עד לבם, יכולים להגיד לנו את הערך ההיסטורי, אשר לאחד המקרים היותר חשובים בדברי ימי העולם, אשר אנחנו החיים במחצית השניה למאה השביעית למספרנו, זכינו להיות עדים לו.

אשה מלומדת נוצרית ממשקיאנו, המדכרת עכרית באחד אחינו החכמים הספרדים, הלכה בדרך הרחוקה מארצה לכאזל, לראות בקונגרס השני ותאמר אל הסופר בריינין:

„אנכי באתי הנה ישר מביתי ביחוד לקונגרס הציוני, לראות את המחזה היוהר נשגב בעולם, את חיון יחוקאל בכקעת העצמות. עתה נוכחתי, כי „תחית המתים" איננה אמונת הבל, איננה דמיון ריק. בעיני ראיתי הפעם, כי אומה שלמה, אשר נחשבה במתים בתור אומה, קמה לתחיה, מהעוררת לחיים חדשים ומד נהדר המראה!"

מחלת הרצל.

המחלה, אשר הכריעה את גכורנו הגדול בעצם גבורתו, היא דלקת בשר הלב. חלישות הלב הרגיש מנהלנו זה שנים אחדות, אבל העלים את דבר מחלתו מהקרובים אליו וישא ויסבל הרבה ולא העציב אדם לדאג עליו. ובכל זאת ידעו אוהביו, כי כבר בעת הקונגרס השלישי עצמו מכאוביו עד שנלחץ לשאול בעצת רופא. רגזו התדיר בפעולתו, שפעל בלי הפסק, דא היה מסוגל לדקל מחלתו. שוב נגלתה מחלתו כהיותו בשנה שעברה בלונדון, שקראוהו שמה לחות דעתו לפני הועד הקסרי ע"ד גולי היהודים. אח"כ הוטב מצבו ולא שם לב עוד למצב בריאותו. בראשית ימי האביב האחרון הורע מצבו ובעצת הרופאים נסע לפראנצנסבאד ולא עלתה ארוכה לו ויסע לכפר עדלאך (במחוז גיינקורכען בקצה אוסטריה התחתונה סמוך לגבול שטייערמארק). שם נדמה, כי הוטב לו; אך שבוע לפני מותו חדל לבו החלש לעבוד עבודתו כדיוק ונשימתו התנהגה בכבדות ובשבת האחרונה נוספה דלקת הריאה והלב החולה לא יכול עוד נושא זאת. כל היום וכל הלילה הכשיל שעול חזק ועצום את כחו האחרון וידבר מתוך החום ע"ד רעיונו, ע"ד הקונגרס וע"ד קנין קרקעות בא"י. אז ידע גם החולה, כי אבדה תחלתו לקום וידרוש להביא אליו את אמו, אשר אהב מאד ואת ילדיו. ביום-א' האחרון עזבהו כחו לגמרי. אחרי הצהרים הוטב לחולה, בדרך כל הגועים לפני המות ויאורו עיניו וידבר עם חברי הועד הפעל בדעת צלולה וגם את אמו זאת ילדיו קבל בשמחה ויחכקם וינשקם. כבלות 3/4 לשעה 5 אמר החולה, כי רצונו לישון, מיד נשמעה אנחה כבדה ונשמתו יצאה.

הסופר העברי הנודע, הרופא בשמה הטבעית, י. ל. גראסבער גער מברלין, כתב אלינו בשבוע שעבר ע"ד מחלת הרצל: „בכוא השלגרה, כי הרצל איננו ואתחלחל מאד. מכה"ע הברלינים לא הודיעו עוד את שם המחלה, אשר קפדה פהיל חיי מנהיגנו. אך אנכי ארמה, בילכו חלה (שמא גרים: הערצל) זה זמים רבים, וממנו היו למות תוצאות. (גם אביו מת במחלה הזאת. המער.) עוד לפני שנה ומעלה, כשרם נפרצה עוד השמועה על אדות מחלתו, אמרתי לבני ביתי: הרצל חולה מחלה כמושכה איננו מאמין כחיינו. לא נביא אנכי. אך בגליון 14 ממשיע „די וועלש" לשנת 1902 יש ספור קטן מאת הרצל ושמו „די צוקונפט" והיודע לקרוא בין השורות יבין בקראו את הספור הזה, כי הכותב חש בעת כתבו זאת, כי קרוב קצו. בדברים

על המצפה.

שני נרות.

בתשעה לחדש אב זה, תמלאנה אלף שמונה מאות שלשים ושש שנים מיום שחרבו ארצנו הקדושה ובית מקדשנו ונלך בגולה, נדדנו מגוי אל גוי, סבלנו יותר מכל האדם, אבל לא נכחד קיומנו, ואולם כשחרבו מרוצ, רבתי-עם, וקרתהגה, שרתי במדינות, אכדו בל יושביהן ואין כל זכר להם.

ברוח העמים יאירו שני נרות. נר הרוח המוסרי ונר הרוח המדיני, הלאום ששני הנרות יחד יאירו לו, אור לו בכל מושבותיו, ובהכבה לו נר אחד, כל זמן

ענינים מדינים

המלחמה. ככוש העיר קאפינג ע"י היפנים הוא פרק השבוע הזה. אנשים מומחים מפליגים מאד כערך הכבוש הזה, שיקל ליפנים להסיב את חיליהם מאחרי מחנה רוסיה ולהפסיק את תכונם עם מסלת הברזל. מלחמה רבה קרמה לכבוש העיר. מכת הרוסים גדלה מאד והיפנים לא אבדו רק 24 איש ורק ארבעה חללים. אהמול באו מלגרות מפטרורג „ממקור יפניה", שהגיעו

(* לראבוננו אי אשר היה לספת בגליון הקודם את המכתב הזה, שהגיע אלינו ביום ו'.

מכתבים מערי המדינה

ניעפאלאמ'צע. (למיבת רבים.) לעירנו סרה אשה נכרית, בעלת קימה, מליבשה פאך, בלית איש אחר, אל בית מסחר יהודי ותבחר לה סחורה גלומי-ארג ממינים שונים בעד עשרים כתריום. ותאמר, כי מאמריקה היא באה, ואין כסף אחר תחת ידה, כי אם כסף אמריקני; ותושש לסוחר שמר בן מאה דולאר, ותדרוש את העורף. הסוחר, שאינו כפי בטוב כסף אמריקה נכנס לבית עמותו, ויראהו את השמר, ויבקש מאתו להחליפהו לו בכסף אוסטריו. זה האחרון נכנס לחנות הסוחר, לדרוש מפי הקונים מאין המה, ומאין להם השמר, וממכטא שפתם נחשדו בעיניו, ויכנס אתם בשוהה ארוכה, וזינתיים שלה בפתח, לקרוא לשיטת השומר מצא, כי השמר אינו שטר-כסף, כי-אם פתקת קלמטה של סחורה, ובאלה הרבה היו תחת ידם, ויאסוף אותם השומר אל המשמר. ממחרת בא הנה איש מקראקא לחקור אחרי עקבות האנשים האלה, כי הנה גם אותו בשמר בזה. ידעו הסוחרים בבוא זרים למקומם, להזהר מפני הרמאים. — בכפר מלינע הסמוך ללימאנוב, הסית יהודי אחד, שמי אבא קארן, את הנוצרי לימיערו, לרעות בהמתו בשרה היהודי מ. נ. שבנו, למען יחרחר רוב ויגרה מרזן עיניו. האבא שלח את בעירו, ויבער בשרה היהודי. כראית זה בהמות אחרים רועים ורורסים בתבואותיו, רץ אל החלקה הריא, ויקח פרה אחת שבי, ויוליכה לביתה. בדרכו פנעה בו אשת האבא והחריפהו ומאחזתה ביד גם האבא. היהודי עזב את הפרה מידו וילך לו. עיד בעצם היום הזה, הסית אבא קארן — איש שבע ענג ממומתו — את האכרית, שתשכב חולה במטהה, ותקרא אליה את הרופא, ותהאונן באוננו, שהיהודי דחף אותה, והיא הרה ותהוש באב בקרבה. קארן הלך בחפזה ויביא בעצמו את הרופא לבית האכרית, האכרית הגישה את הרבר לבית הרזן. אלה"ר.

ואקליטשין. (שושנת יעקב) בעד עשרה כתריום.) בימים האלה נענשו יהודים בעיר בריגל, לשלם קנס כל אחד עשרה כתריום, עני אשר העיזו לשיר "שושנת יעקב" בשושן פורים. — (ליהודים יש ממין הרבה.) כן נענשו בעיר הנ"ל נוצרים ויהודים יחד בגלל עון אחד. על הראשונים נחרץ לשלם קנס כל אחד חמשה כתריום ועל האחרונים לשלם קנס כל אחד עשרה כתריום. כאשר שאל אחד היהודים האשמים את השופט, מדוע ישלמו היהודים כפל, הלא עון אחד הוא, ענה אותו: יען כי ליהודים יש ממין הרבה, על כן ישלמו יותר...

פרודעמישל. לדגלי עסקי נחני אלקים על ש"ק שעברה לסאמבאד הישנה. התפללתי בביהמ"ד הגדול, ששם מתפללים רוב מגן ורוב בנין של העיר הזאת, גם מקום הרומ"ץ לא נפקר שם, גם קול חזן נפלא מטיב נגן שמעה אזני, הכל כמו בקהלות אחרות, ובמעט שכחתי איה אני, לולא העירני מעשה רע, אשר הרעיש את לבבי וירכא את רוחי ורק אז ניכחתי, כי בעיר קמנה רגלי עומדת. מי מאהנו, אשר שמע את האבדה הגדולה, שאבדה אומתנו בנות הד"ר הרצל ולא ככה? בחץ מקשת פלחה הבשירה הנוראה ואת כליות ולב העם הישראלי, כחסידים במשכילים ידעו כי בובב מזהיר בשמי תקית ישראל אסף נגהו, ומי זה האיש אשר יקשיח לבו ולא יוציא אנהה כברה מקרבו? כמדומני, שאין עיר, שלא עשו שם היהודים הזכרה לנשמת העובד האובד. ומה נהל תמהוני בשמע, כי כהתעורר פה איש אחד, לדרוש מאת החזן, לעשות הזכרה לנשמת הד"ר הרצל, הקיץ הרומ"ץ, כמו שנשבו נחש, ויקרא מנהמת לבו, "הם כי לא להזכר!"... הלכה פסיקה יצאה מפיו, כי אין עושין הזכרות לדקטוריום. הדבר היה חשוד בעיני ואשאל אם עשו הזכרה להרזני קישניוב שלא היה צורך קמור אחד בתוכם, ויאמרו: לא אבל — הוסיפו — להאפיפור לעצ' הי"ג עשו הזכרה והספד בביהמ"ד בהסכמת הרומ"ץ בשפת פולן, דבר שלא הניחו לעשות אף הרבנים המתקנים באשכנז. מצאתי לנחוש לפרסם את החנפים. הבאור אך למותר.

קולומיה. השמועה המרה ע"ד מות מנהלנו הגדול, עשתה גם פה העירנו רושם אדיר, מכאיב לב ונפש, ולא רק הציונים, היודעים מה רב האסון, אשר קרה את בית ישראל, קראו לבכי ולמספד, כי-אם גם ההמון הגדול, אשר דבר אין לו עם ציון וציונית, ורק זה עתה הגיע לאוננו שמע האדם הגדול הזה, אשר

לתועלת הציונות. — הועד הפעל החליט, לקבל על עצמו את חנוך בן נשיאנו ובנותיו כרוח עברי-לאזי. — ה' כהן מהאג נכנס להנהגת הבאנק הקילונאלי היהודי. יש ספגנים מאד אג ערך המעשה הזה.

(אחה, כי גוע הדיר הרצל! לפ"ק.) הועד הפעל הציוני קרא עצרה, להקהל באולם גדול בוויין לספור לצרה. במספר השתתפו רבים מפרנסי הקהלה, מהרבנים, מבימ"ד הרבני ומהחברות הרבות. הרב ד"ר פיינמוואנג דרש בנוגע לציונות בענין הפישה, ממות ומסעי, שרעשירים, בני ראובן וגד, לא רצו לעזוב מקומם, לצאת לעזרת אחיהם במלחמת ה', ובעיני משה רע וזיכרים את המאת המרגלים. כי בשם שאין לסמוך על הנס וכדו לאמר מן השמים יחמו, כך על בינתך אל תשען ולא תאמר אני העשיתי את עצמי ככח ידי וכשרוני; אך טובים השנים פעולת-אדם ובסחין ואמונה, עבודת החול והקדש, אז נעשה וגם יכול נוכל. והנה חמא המרגלים היה שהעמידו הכל על השבע, כאמרם, כי עז העם וא"א לכבוש ולנצח, ולא האמינו בהכמתו וכישועתו. לעומת זה חמאו בני גד וראובן, שהעמידו הכל על האלקות חוץ לדרך השבעי ויאמרו אם חפץ ה' לתת לנו הארץ די שיכאו אחינו למלחמה הערובה רק למראית עין, וגם בלעדנו אלהים יענה שלומם. ובאמת שגו בזה, כי ע"י סוגם אחר הרבו לבב היוצאים לקראת נשק עפי' מבע המחיוב השתתפות בפועל. אחריו רכזו אחרים, איש כלשון ארצו. דירקמור וואלפוזנה, ד"ר א. מרמורק מפאריה, הרב ד"ר לעיוין מוילנא, ד"ר קלעע, ד"ר קרנכנה, ר"ע סאקאלאו מויל הצפירה (עברית, מתוך הכתב). ר"י קאווען (אנגלית), ר"מ אוסישקין (רוסית), ד"ר אלקאלי (שפאניולית) וה' אדאלף שטאנר (פולנית). הם ספדו תהלת הנפטר ושכחו, ונשמע קול נאקת שבר יבכית. על האבדה שאין לה תמורה! תנצב"ה.

מספד מר. ככל תפוצות ישראל הספידו את הר"ר הרצל בביהמ"ד הראשי אשר לקהלות. נחלי דמעות נשפכו ככל ביהמ"ד כשעת המספד. כשעת ההלויה (ביום ה' כ"ד תמוז בשעה י"א לפה"צ) סגרו כערים רבות את חגניות. ככמה ערים התנוססו דגלים שחורים גם מבתי יחידים. במספד השתתפו גם סתם יהודים שאינם ציונים. מזה דאינו, כי אין הציונית תלויה בתשלומי שקל. הציונות הוא דבר ישבלב. רק בערים, שיד החסידים תקיפה לא הספידו את בחיר אומתנו. קצת חסידים, המפשיים ביותר, שמחים כמותו ועושים ממנו חמר להתולים ולחרודים כדרכם. מזה נלמד הרבה.

ממלא מקום הרצל. כאמריקה שמו הציונים עיניהם כהשר אסמאר שטריום. מי שהיה ציר אמריקה בחצר השלטן בקונסמאנטינפול, כי הוא ראוי להבחר כנשיא האורגניזציה הציונית תחת הרצל. זוהי עצה טובה. והלואי שתתקיים. האיש הזה הוא דיפלומט מוטחה ואהוב ותכיב בחצר השלטן וכבודו גדול גם בעיני ית' הממלכות. כי ציוני האיש הגדול הזה ויהודי נאמן, זאת ידעו זה כבר.

העתונות על אדות מות הרצל. עוד לא נתן שום מקרה מות (מלבד מות מלך גדול או אפיפיור או חכם וסופר גאוני כללי) ענין רב לענות בו לעתונים ככל הלשוניות כמות הרצל, הנשיא הראשון לציונים. קצת העתונים הרימו אמנם למראית עין את כחו כספירות כסבת כבודו הגדול. אבל הכל הכירו, כי לולא היה הרצל יוצר הציונות החדשה ומשתדל בעד כל ישראל, לא היו העתונים ההם עסוקים בו כל כך. מות האיש הגדול עשה רשם נכר בעולם.

"המזרח". "לשכת הסתדרות המזרחי" בציריך מתכבדת בזה, להודיע לכל צירי המזרחי הנאים פרעסבורגה, לקחת חלק באספת "המזרחי", כי יוכלו לפנות בדבר בתי מעון, מזון וכדומה אל לשכת-האספה שמה. עפי' כתובת ראש הציונים האונגרים מר בעטשעלהיים: Bettelheim Samu. für Kongress-Bureau, Pressburg (Ungarn) ויודיעו חפצם. ככית הנתיבות שמה יקובלו הצירים מאת ציוני פרעסבורג, אישר יכואו כפעם כפעם לתהנות מסה"ב לקבל פני הצירים.

ציריך. לשכת הסתדרות המזרחי.

שלא נכבה השני, איננו הולך עוף בחשך. אבל לא כל לאום ולאום יבין להדליק לו את שני הנרות ביחד. ישני לאום המדליק רק את הנר המוסרי, וישנו לאום המדליק רק את הנר המדיני. ובהככה הנר האחד הוא הולך בחשך, אין לו שום אור. מרוא וקרתנה לא ידעו את נר המוסרי, כל יגיעתן היתה בנרן המדיני. בעוד הצלחתן עמדה להן גדלו ותעשינה חיל, ובפנות ההצלחה ערף אליהן, נדעך נרן המדיני, וליושביהן לא נשאר זכר עד נצח. לא כן חלק עם ישראל; במרם היה לו נר כדיני הדליק את נרו המוסרי. בארץ ננען הדליק לו גם נר מדיני, ובחרבן הארץ, נכבה רק נרו המדיני, אבל נרו המוסרי לוהט כאש ואיננו אבל. המכונים יבנו דברי חכמים והידותם, כאמרם, "שפך חמתו על עצים ועל אבנים", כלומר כשנפלה ארצנו כירי שונאינו ותפול עמרת ראשנו, עיר ירגזו בראותם, כי יהנוסם עליו עוד נור הרת היהודית והאמונה המהורה והמיס' הרם, וככבוהם את נרו המדיני, לא היה באפשרותם לבבות גם את נרו המוסרי, אשר לאורו הבהיר ילך היהודי הנצחי, עד שישוב לארצו, להדליק לו גם נרו המדיני. מאת ד' היתה זאת, כי לו היה נשאר לנו רק נרנו המדיני, אזי בקום עלינו אדם ויקח את נחלתנו — במרווא הינו, לקרתנה דמינו. אבל אם נשאר לנו נרנו המוסרי, לא נירא ולא נחת, כי אינו לא תדעך עד עולם.

הנר המוסרי הזה היה נר להמסירים נפשם על קרוש השם, ההולכים אל המות כאל מהול, כמו רבי חנינא בן הרדיון... והיהודי הנצחי, אשר יעודו ללכת בנרו המוסרי, כצאהו מירושלים ונרו דווק בידו, וישב בארצות, שנה מוסרי לא האיר עליהן, בלעדי נר המדיני, הדליקו להם יושביהן לאור אשו הגדודה נר מוסרי, את הדתות החרשות, המלמדות לכבד ולאהוב את היהודי בעד המוכה, שבאה לעולם על ידו. כרבות הימים שכחו בעלי הדתות החדשות את מצות דתיהם ורעות רבות שבעה נפש יעקב בשבתו בין ההולכים לאירו. רבים קנאו בו קנאת ממין ויכסו שנאתם בכנסה קנאת הרת, ודמו היהודים נשפכו כמים. אבל זאת נחמהנו, כי כן גורל כל המביאים טובה לעולם. זכריה הכהן יעץ את המלך יואש באיזו דרך ילך, מה היתה משכורתו? רע! סענעקה למד בינה את נערא מה היה גמולו? רע! בעליוא המיב ליוסמינום, ענמילום ולמיכריום מה היתה מנת חלקם? רע! ציצערא הושיב את אקמובריום על הכסא מה היתה משכורתו? רע! סוקריום מלא את העולם בחכמה מה היתה מנת חבלו? רע! גאלילוי הפיץ ויגל העלומות חכמה מה היה גורלו? רע! וכגורלם גורל היהודי הנצחי אשר לאורו עמים יהלכו.

נרל משה פרנקל.

מהעולם הציוני

אחרי מות הרצל. הרצל הניח מלבד ספר זכרונותיו הגדול גם צואה פוליטית, שיש בה רמזים יקרים על אדות עתידות הציונות. הכל בטוחים כי הציונות תוסיף להתנהג כרוח מחוללה וביתי עזו ותתפשט עתה עוד יותר במות הגבור הראשון. — אספת הועד הפועל הגדול נועדה לחדש אויגוסט הבא. — הרצל לא הניח אחריו הון רב, שלישית הונו בזכו למען הציונות וגם חלק גדול מהכנסותיו בתור סופר וכימיו האחרונים היה נכון להשקיע שליש שני מהונו כמפעל ציוני. — אין ספק כי סכת מותו היתה שקידתו הספידה למוכת ישראל, כי עכר כלי הרף ועבודתו היתה מלאה רגז והרעשת העצבים ועבודה כזאת אסורה לבעל לב חלש. — הועד הפעל החליט, לכלי הביא שום שנוי בסדרי הארגניזציה ולהשאיר לע"ע הכל, כמו שהיה. — אלמנת הרצל הכיעה חפצה לחכרי הועד הפעל, להשתתף בעבודה הציונית משאת נפש בעלה וכי יש לה ידיעות נחוצות

מקרוב ומרחוק.

ראש האזרחים החדש בקראקא. במקום ראש האזרחים הקודם יוזף פרידליין, שהתפטר מעצמו, נבחר בשבוע הזה סגנו הפרופ. Leo לראש האזרחים. לקראקא יש מזל מיוחד לראשי אזרחים. כי כמו שראש האזרחים הקודם הוא איש חמורות, אהוב והכיב, טוב ומטיב לכל כלי הברל רת ומעמד, כן גם ראש האזרחים החדש, אף שהוא נחשב למפלגת הקונזרבטיבים, מצוין בכל המדות הטובות ההן. הרבה על היהודים בעירנו להודות לו, כי גם בהיותו משנה לראש האזרחים הואיל להיטיב להם בכל יכולתו. ע"פ השתדלותו החליטו יועצי העיר לתת לבית "אסיפת זקנים" של היהודים סך 20.000 כתר; ע"פ השתדלותו נתנה העדה לע"ע לבדק כיה"כ הישן סך 8000 כתר ועוד תתן בכל שנה. ע"פ השתדלותו השכירה העיר לקהלת היהודים ככר לכניף בית מצבחים ישל אוזות בשכר מצער מאד, כמעט חנם. מלבד החסדים והטובות, שעושה האיש הזה יום יום ליהודים יחידים. הפרופיסור לעץ הוא מלומד גדול בחכמת הכלכלה הלאומית, לכן הרבה יש לקוות ממנו לטובת עירנו, שתתפתח ותפרח בימיו, לתועלת כל יושביה כלי הברל רת ומעמד ע"פ רוחו העדינה וחכמתו הרבה של ראש האזרחים החדש. נפת לי האף.

(המשפט הבחירה. לפ"ק). בספר החקים האוסמראי כתיב, כי יש להכורים בנידים משפט הבחירה במדרגה השנית. יודעידת רחבי המוח וצרי הלב דקדקי בלשון ויאמרו: שמעו נא! המורים ולא המורות, איש ולא אשה, אבל בית דין של מעלה פסק להלכה, שאין להבדיל בין זכר לנקבה וכל נפש במשמע, ובכך לא רק בבחירה פרטית, להנשא לבעל רצתה נפשן בו, יש להנשים הזכות, כי גם בבחירות הכלליות בצרכי צבור, הרשות להן קקחת חלק ברעה ודבור. מ"ח.

אמור בבוריסלאו. כיום ו' שצבר שבתו 6000 פועלים במכרות הנפט בבוריסלאו מעבודתם. גם בקראקא ישבתו הפועלים. ארבעה בכרס אחד. כאבערשיינבאך באוסמריה התחתונה ילדה אשת בעל בית, כינדר שמו, ארבעה ילדים יחד, שלשה נערים ונערה אחת, אחרי שהיתה ערה זה עשרים שנה. האשה וילדיה חיים וכריאים.

הגנראל שמאקלבערג הרוסי, שהכו היפנים את כל הילו בחצי האי ליאוטון, חולה במחלת המיפס וחיו בסכנה.

חרדת רוסיה. יודעה היא ממשלת ניקולאי, כי ממפלת רוסיה מזורח יקוו העמים הנדכאים על ידה להבנית ולהגאל, ע"כ נועצה להקל בעת צרתה את עול העמים מעליהם. כן נתנה עתה רשות להעם הליטאי להרפס ספרים ועיתונים בכתב רומי כמנהג מקרה הליטאים עשו חג גדול ויהללו את "חסד" הקיסר ויתדברו לתת כסף לטובת הנפצעים במלחמה. — העתונים הרוסים מודיעים, כי בקרוב יכטלו חקי מאי האוסרים ליהודים לשבת ברוסיה הפנימית ובכפרים, למען יעסקו בעבודת האדמה. הבשורה צריכה אשור.

המלחמה בכהנים בפרנציה. 2398 כתי ספר של נזירים ונזירות קתולים יסגרו עתה בפרנציה, עוד ישארו 1162 בים כאלה, שיסגרו בשנים הבאות. — בישיבת הפרלמנט ביום 12 להיז החלט כרוב גדול לפרסם, כי הועד, שבחן את הרבה, שהוציאו הקרקיקלים. עכ ראש הממשלה קאמכי, כי לקח, או התרצה לקחת, שחד, לחוס על הנזירים עושי הליקערי. שקר היא והמניסטר ובנו נקיים וכל מעשיהם ישרים. רוב אנשי הועד, שבחגו את הרבה הם ממתנגדי הממשלה. **בטול ההצעה על אדות הגולים באנגליה.** קשה לממשלת אנגליה להשיג הסכמת הפרלמנט לצמצם כניסת הזרים. בקרוב בודאי לא יצא החוק אל הפועל. ויש סברא שיכטל החוק לגמרי עם ממשלת בלפור ביחד ויש מודיעים מאנגליה שההצעה כבר במלה. הכניסה לאנגליה תהיה חפשית גם להבא.

יהר דבריו אמר: "היהודים הם עם נבזה המיד, כי מבטן אמם הם מלאים צואה ולבלוך". לרבר היה חרה אף קאדט אחד ציוני מוויין, אשר חרפת עמי ננעה עד נפשו וירתח דמו בקרבי כאש מתלקחת, וכאש עברתו שלח אל המאור להזמיננו לדועל. כל האופיצירים נבהלו לאמץ לב הקאדט הצעיר ויבקשוהו שיפנה מהדועלל, בהנאי, שהמאור יפסחו בדברים; אולם הוא לא שעה אל דבריהם, וכל היום היה לא אכל ולא שתה, ויאמר: אם כבוד עמי מחולל איננו רוצה בחיים הדועל ניער ליום המחרת. בינתים התערב האבערסט בפשן בדבר, ולבקשת האבערסט נתרצה הקאדט לחזור מהדועלל, והמאור נתן להקאדט אגרת כתב ידו מאושרה ונחתמה משופמי הצבא, כי מה שאמר נגד היהודים אך שקר דבר, וכי רוח רעה בעתהתו בעת דברו הדברים ההם. וערה הנהו מתחרט על כל מה שאמר והנהו מכקש בלב שלם סליחת על דבריו הנשחחים. רק אז שכך חמת הקאדט, וכל האופיצירים ברכוהו על אשר הגדיל לעשות. זה הוא יהודי לאמי באמת אשר בו ישראל ותפאר. מענדיל ילאב ערג.

נאראל. כיום כי שבוע זה בשעה 10 בבקר, כשיצאו תלמידי כיה"ס לחוץ. הלך נער נוצרי בן חמש עשרה שנה ויתלוש בנן נוצרי תפוחי כסר אחרים. כראות זאת בן בעל הנן, נער בן י"ג שנה, ויוציא מכיסו שכיץ קמן חד וידקרוהו בלב הראשון. אחר כן חתל את השכיץ בסמרטוט ויורקוהו לתיק נער עברי מביה"ס ויצעק "הזשירים הרנו נוצרי" ויברח. לולא ראתה המורה הנוצרית שהרוצח ברה, היתה עלילת דם חדשה, כי תקף נתאספו המון רב ויחפצו לקצות בנערייביה"ס העברים. אבל המורה הגידה את אשר ראתה. הדקור חי שעות אחדות וימת. הרוצח עוד לא הובא אל הכלא. מ. פ.

מכתבים מבוסניה

סאראיעווא. כיום א' שבוע שעבר התארח בעירנו חכם עמנו וסופרנו המפיאר ד"ד גוסמאוו קארפעלעס מברלין בעל "תולדות הספרות היהודית" ועורך ה"אלג. צ. ד. יודענטרוםס". הוא בא בין חבל סופרי אשכנז ואוסמריה ושוייץ כתשעים איש, לבקר את מדינות אוסמריה הדרומיות. כשמעי את דבר באו לקחתי אתי שנים סמשכילי עירנו ונצא לקראתו. ע"פ הצעתי גמרו כל החברות הנמצאות בקהלתנו, להתאסף כהיכל ידוע ולבקש מאת האורח החכם, כי יכבדנו במכרותיו, לחזק את הרוח היהודי ולעורר את אחינו פה להוקיר את היהדות וספרותה. אבל מחשבתי הופרה, כי ביום כ' בבקר הביא לי ידידי העורך ה' מויסק את הכשירה הנוראה ממות מנהיגנו הגדול ניע. אז כל פנים לכישו קדרות ושמחתנו נהפכה לאבל. כאשר שוחחתי עם הסיפר הנעלה ממוח הרצל ראיתי, כי משתתף הוא בצער האומה, אף שאיננו ציוני. לבו יהגה אהבה וכבוד לראשי הציונים הגאונים באמרי לו, כי אחשוב שההתרנגות ממעשה חארקוב פעלו לרעה על בריאותו, ענני כי תיכף בשמעו ע"ד האסון אמר בלבו, כי אך היהודים הרוסים שברו את לבו העדין. בדברי אתו על אדות הספיות העברית הלל לפני את ראובן בריינין. הוא — קרפלס — איננו מודה בחדושים, שיכדו מלכם הסופרים החדשים. אני העיריותי, כי זה סמן יפה לשפתנו, אם כחה כח רענן ער כי תוכל להתפתח ולהעשיר ביצירות חדשות וכל השפות החיות. בסוף הודה לי במקצת. — הולכתי את ארחנו אל כיה"ס של אחינו הספררים פה וידידי מוכיר העדה מר פינטא הואיל לנהלנו בכל חדרי הכית ויבאר לנו את הכל. הד"ר קרפלס היה שבע נחת מסדרי הכית ומצארה הילדים (שליש מאות) הבריאים והצהלים. אח"כ הולכתי את ארחנו לבתי התפלה ויתפלא על יפי ביהכ"ג לאשכנזים. ממחדת נפרד ממני החכם בחכה יתרה ויביע תמהונו לראות בסאראיעווא איש יודע את הספרות העברית והתלמוד פמדה אשר בה יתימר גם רב כנרמניה.

Ch Weitzner

אבר לנו, גם הוא נעור עתה משנתו. המודעות השחורות, שהרכיקו ראשי קהל עדהנו והחברות הציוניות פה בחוצות עירנו, הרגלים השחורים המהנוססים על בית-הכנסת ובתי החברות הציוניות פה, עוררו את הלבבות וירעישו את הנפשות, והבל יודעים, כי אבל גדול וכבד ליהודים, וכל העם נוביכ על האברה הגדולה שאברה לכית ישראל. — עפ"י קריאת ראשי-קהל התאספו כיום א' שבוע זה בשעה הששית לפנות ערב המונים המונים, אנשים ונשים אל בית-הכנסת פה. והמלאנה העזרות מפה אל פה, והרב הגאון ר' גדליהו שמועלקיש נ"י האב"ד עלה על הכמה ובקול חוצב להכות אש וברברים מרעישים ומעוררים, נשא מספר מר "על היהודי הגדול", שאבר לנו, ויתאר בצבעים חיים מה הד"ר הרצל לנו כישראל ובעמים ומה רבה האברה, שאברנו במותו, באש-דת-קדש העיר הרב לכות השומעים לאהבת ציון ולחבת ירושלים, בדברים כועדים בלפידים העיר למוסר און צעירי בני עמנו, לכל יתבוללו בעמים, לכל יתבכשו לצור מחצבתם, וראו כל עמי הארץ, כי שם ה' נקרא עליהם, כאשר עשה הנערר הנאדר בקדש, גדול מרכבה הזה, אשר לא לכה, כי לא בוש לאמור "עברו אנבי" כי-אם הרים את השם "יהודי" לתהלה ולהפארת, אשר לא יבוש עוד עתה יעקב-הנאור — ולא יחורו פניו לאמר "יהודי אנבי והיא תהלתו" דברים כאלה וכאלה השמיע הרב באוני הנאספים ויחדרו עמוק עמוק אל הלבבות. והנני קירא אליו בשם כל הקהל הקדש: ישר! הן אמנם אחרים מצעירי ציון, אשר במד נפשם ויגנים העיבר כל גכול, עוד לא נתקרה דעהם ויבכשו חשבונות דביב, כי היה הרב כרספדו בהנא ושיי... אך ילבו נא הצעירים האלה לערים אחרות, אשר שמה לא לבד שהתעצלו הרבנים שם בהספדו של חכם, כי-אם עוד סגרו דלתו בהכ"נ, לבלתי תת אף לעשות הזכרה לנפש האדם הגדול הזה. עליהם יש לציונים להתפלל, שדא ירבו כמותם בישראל. — ובכן בואו ונחזיק טובה לרבנו הרה"ג פה ולראשי קהל עדהנו ובראשם נשיא העדה, משנה לראשי-האזרחים ה"ד יוסף פונקענשטיין נ"י, שידעו להוקיר ערך האדם הגדול, ויעשו לו אבל כבד כראוי לו, הנצב"ה! ה' הטוב ימחה במהרה דמעה מעל כל פנים וינחם את כל בית ישראל המתאבלים עם כל אבלי ציון וירושלים. טיב"ה.

סאנדאָווא ווישניא. כיום א' בשעה 7 לפנות ערב נערכה בבית הכנסת בעירנו, בהשתתפות המון אנשים רבים, הזכרה לנשמת נשיאנו ר"ר הרצל נ"ע. אחרי הפלת ההזכרה הספידו את המת כהלכה. המונים נהרו אל בית הכנסת ובתוכם גם הרבה אי-ציונים ויביעו את רגשי צערם על מות בחיר עמנו, שהקדיש את עתותיו ואת כחותיו לטובת עמנו. הנצב"ה. א. ש.

הורודנקא. היום הוגד לי, כי במ"ע שלו נ"י 13, באה ידיעה מעירנו מן בלי שם, אשר בו ברה עלי עלילה נתעבה, לעולל בעפי כבודי, לדאבון לב כל איהבי אמת, המכירים אותי איך רחוק אני ממועשים כאלו. ע"כ אדרשהו בצדק לתת מקום להאמת ולהרפים בשמי' בנומר הבא הכחשה גלויה על כל העלילה ההיא, כי כל מה שעשיתי ה'י למען התורה והאמה וכדיעת ראשי ומנהלי העדה דפה אשר שההוני עשו. אבטח כי יתקן המעוות למען הצל כבוד התורה וחכמיה. אלימלך אשכנזי אבדפה"ק הג"ל.

פרושעמישלאני. הציונים בעירנו עשו מספר גדול לנשיאנו כביהכ"נ הגדול. הרב אב"ד מר שמעי' שמינבערג נשא מספר מר, אהריו דברו עוד מר ושני פובם ומר מיבד לאבגראם. הדברים עשו רשם רב על השומעים. בישיבת ועד החברה החלטנו לקרוא את שם כל הילדים בשנה הזאת בשם נשיאנו ז"ל בנימין זאב וגם לבקש מאת הוה"פ, שיוליכו את עצמורנו תיכף לארצנו הקדושה בהוצאת הציונים. ל.

יאנוב (אצל טרמבובלא). אסון קרה פה, אשה זקנה ובתה ונכדה נסעו דרך עירנו להורסטקוב. פתאם נהפכה העגלה והאשה הצעירה בת שלשים שנה נהרגה תחתיה, אמה הוקנה, שההרסקו אבריה מרה אחרי ימים אחרים, והילד בן שמונה שנים נצל והוא כריא ושלם. מ. ל.

פעטשעניוין. כמו בכל שנה בן גם בשנה זו גרוד-צבא עימד בעירנו. ויהי ביום ה' בשבוע העבר ישבו האופיצירים אחר סעודת צהרים וישוחחו יחד מענינים שונים, עד אשר נסבה שיחתם על היהודים, ובינן ומאור אחד אנטסמיט נודע חרף את היהודים, ובינן

שמהה לתנוה. בחג החרות, שיחוגו בארצות הכרית באמריקה מדי שנה בשנה ביום 4 ביולי, יהרגו אלפי אנשים ע"י כרודי מות וזיקים, שיוורו בקלות דעת כבל חוצות הערים. בשנה שעברה קרו שם ביום ההוא 4449 מקרי אסון ונשנה הזאת קמן מספר הנוזקים, רק בשש מאות.

*

החסידים והסוציאליסטים והאנטיסמיטים. לא ע"ם טעות סופר הזדונו של המפלגות האלה ביחד, אלא בעצמן הזדונו, לעשות מעשה אחד. הלא נודע, כי הקצוות נוגעים זב"ז. כל העמים לרשונותם הזכירו בעתונתם את הרצל לטובה כמותו, כי לדברי הכל אדם גדול היה ומחולל תנועה רבה וגדולה בעולם. מלבד גדלו בספרות. אך שלש הכתות הקיצוניות האלה לא הזכירו את דבר מות הרצל בעתונתם או הזכירוהו לגנאי ובקרב הדמיון כמפלגות ההן ספרו עליו עלילות שוא ודבות רעות. שברו מנהלי המפלגות ההן בזדון, למען הכאיש את ריח היהודים או היהודים הלאמיים בעם, ולא נתנו מקום להכפירו. לכל אהת מהכתות האלה טעם אחר בדבר. החסידים אינם רוצים שיהל איש אחר את ישראל מלבד נכדי רבייהם (אנשים שלא למדו שום לשון והכמה ודעת בעולם ואינם יכולים לעמד אף לפני שומר הכפר). הסוציאליסטים ואינם רוצים שיתקם עם ישראל. כי בושים ונכלמים הם, שהם ורוב מנהליהם הנם מזרע ישראל. ודאנטיסמיטים אינם רוצים שיחלקו כבוד ליהודי. ע"ב לשלשתן היה הרצל לטוקה. — מערים רבות מודיעים אותנו, כי החסידים וניני הרביים לא נתנו להספיד את הרצל בכיכ"ג ובאשר שאלום מדוע יתנו להספיד את קושטשושאק ואת מיציקעוויטש וכביה"ג ענו תרוצים של שמות יודעים והעקר — אפימורוס גרוע כנכרי. בעל ה"סאגבלאט" שואל ע"ז קושיא עצומה: מדוע נתנו להספיד את מונטיפיורי ואת הכארון הירש כביה"ג, כמדופה, שלא נסעו ליהודים טובים? ה"סאגבלאט" עונה על זה, כי את מונטיפיורי ואת הירש אהבו, יען נתנו נדבות לשונוררים וזכמה ראשי קהל ובמלנים ינקו מהם. אבל הרצל לא פזר נדבות להם. כי רצה הרצל להביא את ישראל לירי מצב, שלא יצטרכו למתנת בוד, — זאת לא יבינו השונוררים, כי השונוררות היא עקר חייהם ואינם יודעים איך יוכלו להתקיים בלעדיה.

פ.

במצולות י"ב. הודיענו בשבוע שעבר מטביעת האניה הדנית "נורגא" לא עלתה על דעתנו, כי גם ביהודים ננעה הרעה, כי ידוע שיהודים לא יסעו לאמריקה דרך סקנדינביה, כי אם דרך ליבאו או דרך חפי הים הצפוני. והנה לחדרתנו נטבעו באניה הזאת כמאתים נפש יהודים מרוסיה במצולות ים. שלשה רבעים מהם נשים וילדים ורק רבע אחד אנשים. בהם משפחות שלמות, אשה וששה ילדים. איש ואשה ותשעה ילדים ועוד כאלה. יען קשה להשיג תעודת מסע ברוסיה יסעו רבים בדרך עקלתון. ל"ז יהודים אחרים נצולו, כי הצליחו לרדת לספינה אחרת, שבאה לעזרה. כן גורל הדלים האמללים. ברחו מפני המלחמה ומפני הרעב ויקדמום גלי הים.

עריצות רוסיה. בערי רוסיה בקשו היהודים לסגור חניותיהם וכיום ה' כ"ד תמוז בשעת הלית הרצל, ולא הניחה אותם הרשות לעשות כן. יש רוצה ואינו יכול ויש יכול ואינו רוצה. בגליציה ואונגריה לא היה עכוב מצד הממשלה, אבל לא מצאו היהודים לנחוח להראות אותם אבל.

ע"מ לקבל פרס. הסופר הצעיר ש"י איש הורוויץ, המדיח את חבריו והרוצה להדיח את כל הדור הצעיר מאחרי היהדות, ספר שטר על סך אלף רובל לח' יאחיאסף" כשביל הסופר, שיכתוב את הספר היותר טוב, לכאר את הצורך שיש ביהדות ובתלאות התלויות בה. טוב ממנו עשתה החברה האנגלית "לשמירה מפני האש", שפרסמה פרס של אות כבוד של זהב וסך 400 כתר למי שיבדה את המשל היותר מועיל. להזהיר בו את הילדים מפני האש ומפני הפצים המביאים לידי דלקה. אולי תתן החברה ההיא את הפרס גם למי שימצא משל טוב, למנוע בו את הילדים כש"י הורוויץ וחבריו מהחריב אותה

שלמה בקלות דעת גרועה הרבה מזו של הילדים המשחקים באש.

השקר אין לו רגלים — ולעולם לא יוכל להלך מאתנו. — שומר פתאים ד' — לולי זאת החריבו העולם. — אם ראית ננכ — שימרו לשומר. — איזהו עשיר — כקשתי ולא מצאתי... נ - ד.

משדה הספרות והמדעים

בינון.

אינני יודע, למה מדוע
בקה אתגעגע על המות.
כי טוב מאד בינתי תשפט.
כי יבא ויפקד וימיר עצבתי.

אאור חבמתי, אקב בינתי,
שד אקרא עליהן וחקם;
עלי יחדו שתנו, שסו אמונתי,
גולו נחמתי בדת.

וויניץ יצחק שאנער.

תולדות אנשי שם בקראקא

משנות המאה השלישית ועד הזמן האחרון

מאת

פ. ה. וועטשטיין.

(המשך)

ג. המנהיגים הראשונים.

בבר הזכרנו במבוא את זקני עדה ישראל בקראקא משנת 1469, והם: משה יעקב, נחום, אברהם מסאנדעץ ויעקב נול, אשר החליפו בשנה התיא שני ברי כנסיות, ישן וחדש, שעמדו ברחוב סט. אנא, בבית התפלה, שהיה נמצא אז ברחוב סט. טומאשא, ונורעים לנו משנות המאה הראשונה, אנשים חשובים מפרנסי הקהל ושהדלניו, שקדמו עוד לאלה שהזכרנו למעלה: א) שההדלן יצחק מלודזימיר, אשר בהשתדלותו יצא דבר מלכות מלפני המלך וולדיסלאב יגילו, ביום 3 פעברואר שנת 1427, כי כל פסקי דין, שנגמרו על היהודי שמואל ז"ל מקראקא, שלא בפניו, בשבתו כלוא בבית הסהר, יהיו בטלים ומנוטלים (1). ב) והראשים משה הרופא, יעקב, ירדן ונתן, אשר המלך קזימיר יגילו נתן להם פקודתו, ביום 6 אקטובר שנת 1465, בחומר העונש של ארבעת אלפים מארק, כי לא יהיו שום איש לא כהם ולא מותר היהודים, לעשות עולה כל שהיא לצד שבנגדם והיינו ליהודית מרים והיהודי ישראל וקרוביהם, ויהיו שני הצדדים המריבים והמתקוטטים זב"ז רק בשלום איש את רעהו (2), ומהמנהיגים הראשונים של יהודי קראקא משנת 1494 מראשית ימי שבהם בחוכמת הגיטו של קזימיר, נודעים לנו: משה פישל, שמעון מרדכי מסאנדעץ, קופלמן

(1) לשמואל ולאחיו שמהה מן Luczko היו בקראקא בתים ברחוב סט. אנא, ששעבדו אותם לנוצרים, הראשון בשנת 1415 והאחרון בשנת 1424, על חוב הכסף שלוו מהם, ע"י Helcel, Starod. prawa polsk. pomnik II p. 313-313; 203; 292; 288; הרחוב סט. אנא נקרא כבר בשנת 1304 בשם "רחוב היהודים", כמו שמוכא בכתבי הארכיבי בקראקא. ע"י Piekosiński, Monumenta IV p. 8.

(2) ע"ש צד 710-703, בשם "ירדן" נודע לנו יהודי מקראקא עוד משנת 1324, שמכר או לונצרי את הצי הצר, שהיתה לו פה ברחוב סט. אנא. בפקודות ב"י בלבובי מקארו צד 16 מובא, כי היהודי ירדן, קנה שם מנוצרי בית בשנת 1470, ואולי הוא אותו ירדן שמכר בקראקא את ביתו בשנת 1465 ויעתק אחיכ את משכנו משם ללבוב, כספרו של הלצק הניד צד 710-709 מובא ג"כ מיום 6 אקטובר שנת 1465, כי היהודים יעקב, ירדן, בשר, נתן, יעקב פישר, חזונים (Scolnik antiquus) יוסף אהרן (שלשה בשם הזה), ישראל Piskorek יעקב, ישראל Motika, מרדכי חנוך, אברהם הנער, אברהם מן Breszcze

יוסף, אולריך שמואל, משה Pudlo וולמן שלמה, אשר בפניהם נעשה כאותה שנה כתב אמנה בין הקצבים יושבי קזימיר העברים והנוצרים (3). וזה דבר הבהב: "שלא ירדו הקצבים איש לעסק רעהו ולא יסיגו זל"ז את נבולו, ואסור ליהודים לעמוד בפני שערי העיר לבנוע אנשים מכוא אל השוק עם צאן ובקר, עזים וכשבים, ורשות להם לקנות בהמות בכל ממלכת פולניא ולשחוט אוהן, אבל רק לפי צרכי עדתם ומכסת נפשותיה, ולא יגדל מספר הקצבים היהודים יותר מארבעה, ואסור להם לקחת משרתים בשביל המו"מ הזה". כתב האמנה נעשה באלה ובשבועה בפני שר המשפט ובית המועצות ובפני ראשי העדה הנוצרית ומנהיגי הקהלה הישראלית הנקובים בשמותם למעלה, אשר נתנו ערובתם בעד כל הדברים המפורטים האלה ויהחייבו, הן ראשי היהודים והן ראשי הנוצרים, לשלם שלשים מרק קנס, באשר יעבור קצב יהודי או נוצרי על אחד הפרטים הנזכרים, מלבד ששה מרק כסף עונשים, אשר גם על העובר רתת מצדו הוא (4).

בארכיבי העיר קראקא נמצאת תעודה עתיקה בלשון עבר (והתעודה היא ג"כ בלשון רומית משנת 1485 ובשפת אשכנז משנת 1492) ושם כתוב לאמר, כי ראשי ק"ק קראקא והיינו: משה כ"ר אפרים וצלה"ה ומרדכי ב"ר יעקב ז"ל הי"ד, התחייבו בהסכמת כל אנשי הקהל, "שלא יעסוק איש מהם בשום מיני סחורה או פרקמטיא למכרם לנוצרים, וימכור להם, רק המשכנות שכבר עבר זמנם ונפסדו ברביה, ואותן רק כביתו (של יהודי), חוץ מיום ג' ויום ו' בשבוע, יומי דשוקא, שיוכל למכור בימים האלה או בימי היריד גם ברחובות העיר, וחוץ מן העבריות העניות, שיוכלו למכור בכל יום מצנפות וענקים (5), שהם מעשה ידיהן זמלאבתן, ואם המצא ימצא עברי או עבריה, שירצה למכור חפצים, חדשים או ישנים בתוך העיר, לא בימי השוק הנזכרים ולא בימי היריד, רשאים אנשי העיר לקחת מידו כל החפצים הנמצאים אצלו, והיהודי יושם במשכר עד שיהיו ג' מרק קנס להווייוודי" (6). וכפי הנראה, משה כ"ר אפרים, שנמצא החום בראש המנהיגים בהעודה העתיקה משנת 1485, הוא אותו משה פישל, שנמצא החום ג"כ בראש פרנסי קראקא בכתב האמנה משנת 1494 ונקרא משה "פישל" ע"ש אביו "אפרים", שהוא שם הקודש של "פישל". כי בידוע לכל בקי

אלעוד ישראל בעד מלאכה, משה הרופא מפרעמיסלא, שמעיה, יונה וכל כת דלהן מקראקא ערבים הם כאיש אחד כי ימתינו פה ולא יצאו מן העיר עד כי היהודים הנשלחים אל דמלך ישיבו הנה עם איפורמציא ובשנת 1468 (כיום 10 יולי) ערבו היהודים מרדכי קאזא, יעקב נתן, משה הרופא, מרדכי מרים, משה קראמפלל, מיכאל ברוך, ישראל Motika, מן שמש, יעקב ניגר, יוסף חתן שמש, יעקב וואנגרשין וכיו"צ וכו' וכל אנשי הקהל מקראקא, כלם באו אתה בעד היהודי אברהם מבוכניא, בקנס חמש מאות פלי הונגריות, כי יבא הוא לפני המלך בעד: (סעם) המיועד להיות כקרוכ בעיר פיעטרוקוב (ע"ש צד 748). כפי הנראה, משה הרופא מפרעמיסלא משנת 1465, הוא משה הרופא, שהיה מנהיג, כאותה שנה, כאמר למעלה. בשם הכנוי "קאזא", בשמו של מרדכי קאזא הנ"ל, המובא בראש שמות היהודים בקראקא משנת 1468 נודעים לנו רבנים, נרוכי ישראל ולמשל הנ"מ יוסף קאזא כ"ר אברהם שפירא אבר"ק לבוב ופונא, שבא החום בין עשרים ותשעה רבנים מפולין על התקנה משנת ש"ן, שלא לקנות הרבנות משר העיר (ע"י לבנון שנת תרכ"ז דף 324 ומח"ע החדשי "פיר נעש. אונר וויססענש. ד. יידענטהומס" לשנת 1867 צד 222) ור' משולם קווי (נקווי) הוא "קאזא", המובא בשו"ת מהר"י מינץ סי' ט' ע"י באמרו של יודי החכם המפורסם ד"ר פיליב בלאך, רב בעיר פונא, בהאשכול כרך א' צד 154-151.

גם בעיר קזימיר, בקרית הגיטו של יהודי קראקא. ישבו המון נוצרים ויהי להם שם כית פקודות, בית משפט מיוחד, אנשי צבא וכל הדברים הרדושים לעיר גדולה, דבר לא נערר. ע"י Grabowski, skarbniczka p. 20. ע"י Piekosiński, Monum. VII p. 468. ע"י תיבת "ענקים", הנמצאה בתעודה העברית, תרגומה בתעודה האשכנזית הנ"ל: "Colner" והיינו קראנען, ויש להעיר את הסופרים המשתמשים בתיבת "בית צואר" או "ריביר" להעתקת המלה "קראנען" על שמוש התיבה "ענקים", שהשתמשו בה סופרי קרם בשנת 1485 ע"י "ענקים לרגירותן". ע"י מאמרי, מפנקם הקהל בקראקא סי' א' שנרפס בספר הזכרון "הלה לרור" (לכבוד החכם קיוסמאן ז"ל) וגם במחכרת בפני עצמה.

מכתב תורה!

להגיד הרשום בכתב אמת לא מפי השמועה רק את אשר עיני ראו. כי באתי לכאן אודות מחלת השבר אשר היה לי ונסיתי בכמה וכמה באגראזען מאומנים מומחים והכל היה ללא הועיל. אולם את אשר קויתי לרפואה שלימה בלי אפאראציאן מצאתי ת"ל את שאהבה נפשי הוא הגבר יקר ונכבד ושמו משה פרייליך ג"י בעיר לעמבערג. גראדעצקא גאססע נומר 35. אשר אתמחי נכרא לרפאות שבר גדול וקמן חדש וישן על נקלה ובאתי לכאן לבית הנגיד הג"ד זכ"ה כאשר באתי הרגשתי בגופי תיכף, כי פה אמצא רפואתי בעה"ש על ידי ציר נאמן זה האיש משה וכאשר דמיתי בן היה. כי אחר איזה ימים ראיתי בעיני כי נרפאתי בעזרת רופא חולים משבר אשר היה למרות רוחי בכאבים ויסורים ל"ע. ועתה הנני בריא ב"ה כאחד האנשים הבריאים כגופם. ולא בא הכותב רק לזרז וליעץ האנשים אשר הוכו במכאוב השבר, שלא יוסיפו עוד לענות גופם בכאגראזין מינים ממינים שונים, אשר בכל אלה נסיתי ללא הועיל, רק יסירו אל בית היקר ר' משה הג"ל, שמה ימצאו מרנע לנפישם בהשקט רוח. ואכרכה את ד' על אשר הזמין לנו איש כזה, אשר בו ימצאו תרופה למכה האנישה. וכאשר ראיתי מהרבה רבנים גדולים, אשר פרסמו הדבר לטובת הכלל אמרתי גם ממני לא יבצר כזאת ומגלגלין זכות עיי זכאי. ב"ד הבאה"ח פק"ק לעמבערג ג' לסדר סמו"מ ב"י חמו חרסינג.

אלשער דייטש, אבדק"ק באניהייך בארץ הגר יע"א בעה"מ ספרי, "פרי תבואות השדה".

שנים רבות נודע לו בכבוד, כי המחלה הזאת אינה מתרבת מאיש לאיש וכי לא בצילים (יצורים מצערים מחוללי רוב המחלות) יביאנה. סבת המחלה הנוראה הזאת עוד לא נודעה.

הנצוץ האלקטרי בשדה. שני חכמים רוסים, ספיעסקנעוו וקראקאוו, המציאו מכונה אלקטרי, שיש לה הסגולה, כשישמו אותה בקרקע, תהיה האדמה מנגמית ותגדיל את יכולה במהרה וכמה מרובה. המכונה כבר נכחה בשדות תפוחי אדמה, לפת, חטים וקלעע.

ארנו מכתבים.

יג"מ בסמ: המלון של בקיהירה עדיין לא יצא. יש מלון אחר הוצאת "תישיה" המגיד אינו יוצא לאור. פ"ס. וו. בל: אינו לדפים. מכתבים קצרים נקבל, ציג"ב בל: חבל. אין רוח בו. — יא ג"ב: איך יודע מחשבת ארון ותחשוך בכשרי. לא מטעמך בשלו העתינים או כרצונך מהיע. כי אלה שנשארו גדועים מהם בנרון זה. — ד"ר יודוס: לא היה אפשר עד כה. — לבעל "תולדות חיים": הגליון קטן מהכיל את כל הנשלה בשבילו. ד"ר חיים בקצור כבר הבאתי. — חכ"מ: עקבית בשדון יש בשידך, אבל לדפים אינו ראוי. — איזו ב"צ: Comite „Jeschurun Brzeżany"

לסופר הישיש מו"ח יש עוד למכור עקסמפלארים אחרים מספרו "דברי חכמים וחירותם" (משלי חו"ל בדרך שיר). יען שהוא עוזב ורד לעת זקנתו, נכון לקנות מידו את יתר ספריו למען ישבע לחם. מחיר ג' הכרכים 2 ר"ב. האדרסה אליו M. Weissmann Wien II., Zwerggasse 5.

בכתבים ישנים, מורה השם האחרון של שנים או שלשה שמות הנמצאים רצופים זא"ז ברשימות ובתעודות קדמוניות, לעתים קרובות על שם אביו או אמו של בעל השם הנזכר תחלה. וכן מוכח מאותו הענין עצמו של השם "משה פישל" במקום אחר. בספר Starod. praw. pols. pomn. II p. 820 אנו קוראים — ע"פ כתבי הארכיב — כי "ביום 26 מארץ שנת 1477 התפשרו יחד ראשי ב"י בקראקא מצר האחד והאחים משה ויעקב פישלם (7 מגרמניה מצד השני, לפני שופט נוצרי (שהיה שופט היהודים ממעם הממשלה), כי אין לאלה עם אלה מאו ואילך שום דין ודברים, תביעה ומענה בעולם, וכי לא בצדק יצא מקדם הדין מלפניו (מלפני השופט), כי על משה פישל ועל אחיו יעקב לעזוב את העיר קראקא ואסור להם לשבת בתוכה". ולא רחוק איפא הדבר, כי משה פישלם משנת 1475 הוא אותו משה פישלם הפרנס משנת 1494, שהיה מנהיג הקהל גם בשנת 1485 ובה התום אז בשם הקודש של אביו "אפרים", שהיה נקרא בפי כל בשם "פישל".

(המשך יבא).

האחים משה ויעקב מובאים בכתבי הארכיב בשם אביהם: *Ffliszlowiec.

מחלת הסרטן. באספת חכמים וחוקרים בלונדון, שנאספו להועץ על אדות מחלת הסרטן (קרענם) הודיע הפרופסור וויליאם טשורטש, כי בחקירה ובדיקה של

Wolf Zuckermann
KRAKAU
Bożego-Ciała 3
im Hause
des Herrn Grünwald

עמפייערלי יין רייכהאל
שנינים
שורדווארען לאנער
איינענער ערצייגונג
בינען 6 שטונדען ווירד
יערעם טאם - טויטער ער-
צייגט, וואונדערליך נעאר-
ביישעט עס
ביללונגס בערעכענעט.
אויך רעפארמאטורן ווערדיען
אנגעקאמפן.

דאטעל & רעסוריאציע
אבסא נומע בעראמאגן ע"ד מורה
צ"י איליים, נור בייא
וואלה זאלין קראקאו
קראקאווענאסטע 29 (קאמפן)

לנוסעים להתרפא.

אונטער דער לייטונג דעם ר' יצחק גראם מקרשאנוב ווירד יעצמט אין דעם

קורארט ערנסדארף

איינע שמרענג כשרה קיבע אף למחרין מן המהדרין נעפיהרט, כאשר יעיר על זה הכד"צ מקרשאנוב. פיר פרישע נעזונדע שפיוע אונד ירעעלסטע בעדיענונג ווירד געזארגט.

(2-1)

Kaufmännischer Fern-Unterricht!

נאכשטעהענדע לעהרפאכער קאנגען פאן יעדערמאן אהנע בעזאנדערע פאקקעננטניססע אים כרעפליכען וועגע גרינדליך ערלערנט ווערדיען:

1. דייטשע שפראכלעהרע	9. קויפמאנישע רעכענען	17. געאגראפיע
2. האנדעלסקארעספאנדענען	10. וועכסעל-לעהרע	18. פטייליסיק
3. איינמאכע בוכפיהרונג	11. שאנשרייבען	19. גיטורויסענישאפט
4. דאפעלטע	12. קאמפטיאיר ארבייטען	20. געאמעטריע & אלגעברא
5. אמעריקאנישע	13. ווארענקונדע	21. סטעאגראפיע (נאבעלסב.)
6. לאנדווירטשאפטל.	14. האנדעלס-געשיכטע	22. " (שטאלצע-שריי)
7. פאבריקס-	15. וועלטגעשיכטע	23. " (לעהמאן)
8. באנק-	16. פאקטורטשאפטלעהרע	24. דעבאטענישריפט (לעהמ)

בייא גרויכצייטיגער טיילנאהמע אן 4 לעהרפאכערן נוממער 28 גראטיס.

Gründliche briefliche Ausbildung zum tüchtigen Kaufmann.
אנפראגען נור געגען רעטורקארטע.

פראספעקטע 30 h. פראבעבריעפע יע K 1 פראנקא.

Erstes commercielles Unterrichts Institut. Abteilung für briefl. Unterricht
A. Weissmann, Podgórze-Krakau.

ציאניסטען ערהאלטען 10% ערמאססיגונג.

ניי איינגעריכטעטע קראקויער

כשרה דאמפפועלכוואארעןפאבריק

מיט דער בעסטען מאדערנסטען מאשינע, ערצייגט שענע, פרימא סאלאמי, וועראנעזער, ברוסט, שינקען, קרענוויסל א. ה. וו. פערזעהען מיט הכשר ישל הרב הגאון דפה שליט"א. עמפסיעהלט צו בילליגסטען פרייזען. אויף פערלאנגען ווירד פרייזקראנטע עם הכשר איינגעשיקט.

מנחם מענדל גראזער.

Emanuel Glaser, Dampfselewarenfabrik
KRAKAU, Bożego-Ciała 8.

Passendes Geschenk
für
בר מצוה
und jede Gelegenheit.

Roccoco-Remontoir-Uhr mit hebr. Ziffer bl. genau laut Illustr., Metallgehäuse (Alt Silber imit.) mit schönen plastischen Figuren und genau gehendem »Roskopf« Werke Preis fl. 6.

Versand gegen Baar oder Nachnahme, Umtausch gestattet oder Geld retour.

Kapellner & Holzer
KRAKAU, Dietelsgasse 68/2.
Illustr. Preiscurante gratis nnd franco.
Agenten werden gesucht.

גימנאזיום עברי.

בכל הגומזיות הכוללים יתכבדו צנינו לישראל ויגדלו ללל תורה וכל נוי שהיכלה צידו הלל יסונה, כי יוכל לגדל את צנו בגומזיום הוצרי, צברלה, שנו יקיצו התלמידים לקה צונקרא, ס"ס ופוסקים ציחד עם כל התלמידים, אשר ילונדו בגומזיות אשר להונגסלה ויחונכו צדתו ואמונתו הקדושה הנקורה לנו. וכקוף השנה יקצלו תעודות, אשר יסוו צברכן לכל דבר לתעודה הגומזיות אשר להונגסלה. לנאכלים כשרים צזול ולתסגחה ונעולה ידאג הרב ראש ציה"ק. גם פולכית ילונדו סס.

האדרסה: **Rabbiner Dr. M. JUNG, Ung. Brod (Mähren)**

J. B. Rappaport

Dąbrowa b. Tarnów.

גראמס מעטה-ברוייערייא

געגרינדעט אין יאהר 1878.

עמפפיהלט זיין פאבריקאט. וועלכעס גוט בעקאנט איז, מיט אללער בילליגסטען פרייזען אללערלייא פארטען א. צ. :

שטארקען עט זיסען מעטה איינפאך אונד דאפפעלמעטה, קאפאוויטץ וויא מאליאנק, ווישינאק, זאווייע אויך אלטע בוטעללען מעטה מיט דען נאמען

Stry polski trunek.

אויך האנג אונד וואקס.

כשר גייעסטע כשר

קראקויער זעכטוואארען-פאבריק מיט דאמפפבערייע

Gartenberg & Gebr. Gronner

KRAKAU, Krakauergasse Nr. 33.

ערציגט דיא שענסטע סאלאמי, ווערא געזער, ברוסט, שינקען, רויך עט קרענ-וויסטעל א. ז. וו. עמפפיעהלט

צו בילליגסטען פרייזען.

אויף פערלאנגען ווירד פרייזקוראנטע עט הכשר איינגעשיקט.

Sina Pelz, Krakau
(Österreich) Gegründet 1873.

"עהע"

זיא קויפען, פערלאנגען זיא מיינען ניייען גראספען פרייזקוראנט מיט ציר. 1400 אילוסטראציען פאן אהרען, קעמטען, גאלד, זילבער-בינאוילבער-ניקעל-מוזיקווארען אונד אנדערען בעדראפסארטיקלען מיט

שמוינענד בילליגען פרייזען. זעלבע פערזענדע אויף פערלאנגען גראמס אונד פראנקא. איינע פיינע ניקעל-רעמאנט'איר-אוהר, זעהר גוט געהענד 2 פל. 10 קר. איינע פיינע זילבער-רעמאנט'איר-אוהר, זעהר גוט געהענד 3 פל. 75 קר. וועקער-אוהרען זעהר גוט געהענד פאן 1 פל. 15 קר. אויפווערטס. איינע זילבערקעמטע שאן פאן 80 קר. אויפווערטס.

M. GALITZER
KRAKAU

Dietelsgasse 41. Grünwald's Haus

הויפט-ניעדערלאגע זעממטליכער אר-טיקעל אויף דעם געביעטע דער אפטיק, הירורגיע עלעקטראמעכניק, קאממעטיק אונד באנדאזשמיטעל. ברוכבאנדער פיר ביידע געטלאכטער עט קינדער אי בעכטער, כאלידעכטער אויספידרונג

מופת הדור.

תולדות רבנו יחזקאל הלוי לאנדא זללה"ה בעל דנו"ב והצליח. קורותיו פעלותיו לטובת עכו, דתו, וארצו, הכונת נפשו והלך רוחו; קודות צאצאיו הגאונים ותולדותיהם מאת יקותיאל ארי' קאממעלדאר בעיר רישא. על הספר הזה יש להכביר ככהני ההלה מאת הגאונים והחכמים האלה: עקסעלענץ הכם באשי אליהו הזן מאלכסנדריא של מצרים, ד' חיים ארי' הלוי איש הורוויץ האב"ד בקראקא, ר' אברהם יצחק קוק האב"ד ביפו, ר' י"ל צירלזאהן בפריילוק, ד"ר נ. עהרענפעלד האב"ד בפראג, א. א. הרב, משה שלום קאזארנאו האב"ד בהאמעל, ר' שלום מרדכי הכהן האב"ד בבדעווא, ד' שלמה בובער. גם נלוה אליו ספר "חוקי האישות ע"פ רת משה ותלמודי" מאת רבנו ה"נדע ביהודא" אשר הכר ע"פיו בקשה הקיסר יוסף II.

שניהם יחד מחירם 1.50 קראנען עם המשלוח. דארעפסע אל הכהבר:

Ksiel Kammelhar, Rzeszów, Galizien.

ציונים! ציונים!

אם ע"פ התורה בני-עמך ובני-עריך קודמים לאהרים כנצות. והי אהיד עמד. הן לנו הציונים בודאי הציוני קודם לבלתי-ציוני ומכל-שכן לכנינוכר. לכן ההוכה על כל יהודי וביהוד על כל ציוני, לבלתי קנות הילזן לפפירוסן

רק מדפאבריקה היהודית גדולה של הילזן

CH. L. SPITZ, KRAKAU

כפרט אהרי שכבר נוכחו הכל, שההילזן דאלה עולות בטובן על כלאכת פבריקאות אהרות. עת הוא, שיסירו אהינו את דמשפט הקדום והבעוקל מלבם, יתהוקה על כהורות בני נכר שהן טובות כסחורות של יהודים וראויות הן לשלם בעדן כפלים. קנו נא ציונים לדונמא הילזן מהפבריקה הציונית הזאת, אשר על כל שפופרת נרפס גן-דוד" עם שם "ציון" ותוכחו. כי למרות הכהיר הנכוך דהילזן טובות כאהרות הרשו זאת כל המראפיקות לתת לכם רק הילזן כאלה.

— 30% בילליגער אלס איבעראלל. —

G. L. Grajower

Krakau, Krakauergasse Nr. 16

im Hof (vis a vis A. Faust)

עמפיהלט זיינע רייכהאלטיג אכסארטירטע

שוהוואארענהאנדלונג

צו בילליגסטען פרייזען.

גלייכצייטיג עכפפעהלע אויך מיינ ענגראה-לאגער פאי: לעדער-לארע אונד קאנזערווירונגס-מיטטעל פיר פיינערע שוה-וואארען ווי: שעווראק, פראגרעס ע"צ. 50% בילליגער אלס איבעראל.

— 30% בילליגער אלס איבעראלל. —

Rzeczywiście najlepszym ze wszystkich dotychczas do prania bielizny lnianej i bawełnianej używanych środków jak mydło, soda, proszek etc. jest Schicht'a nowo wynaleziony

Ekstrakt do prania i namaczania

Marka

„Pochwała gospodyń“

Zalety:

1. Skróca do połowy czas potrzebny do prania.
2. Zmniejsza robotę do czwartej części.
3. Używanie sody staje się zbytecznym.
4. Bielizna jest czystsza.
5. Jest dla rąk jakoteż dla bielizny zupełnie nieszkodliwy zaco ręczy podpisana firma.
6. Jest tańszy przez swą nadzwyczajną wydajność od wszystkich innych środków do prania.

Po jednej próbie okazuje się powyższy ekstrakt dla każdej gospodyni i praczki niezbędnym.

Wszędzie do nabycia.

ניכט **10.000** קראנען

אבער פיעלע קראנען ערשפארען זי, ווען זי דען פרייז-קוראנט פאן דער פירמא

Josef Feil, Krakau, Grodgasse 60
Uhrmacher & Juwelier

פערלאנגען, דער איהגען פראנקא אונד גראמס צוגעזענדעט ווירד.

פאבריק, וועלכע אונטער אויפזיכט אונד מיט הכשר בהרב הנאון הנרול רשכבה"ג מודריד יצחק שמעלקעס האב"ד מק"ק לבוב שמעהט. ערציגט דיא שענסטע כאלאמי עט פערשיע' דענע זעלבווארען צו בילליגע פרייזען.

Wyd.: { Naftali Hof. S. M. Lazer. Odpowiedzialny Redaktor: S. M. Lazer. Drukem S. L. Deuschera w Podgórzu.

ערשטע לעמבערגער כשר דאמפף זעלבוואארען פאבריק פאסט עט קאמפ'. לעמבערג גאזאוואנסע נומער 10. קארל-לודוויגשטר. 41. הויפטפיליאלען אין לעמבערג באזשיניצא 20 12-11

איינציג דאשטעהענדע כשרה זעלבווארען פאבריק, וועלכע אונטער אויפזיכט אונד מיט הכשר בהרב הנאון הנרול רשכבה"ג מודריד יצחק שמעלקעס האב"ד מק"ק לבוב שמעהט. ערציגט דיא שענסטע כאלאמי עט פערשיע' דענע זעלבווארען צו בילליגע פרייזען.

Hotel Londres
Krakau, Stradom
Inhaber SALAMON WASSERLAUF

גרעסטעס האמעל דער יודישען קויפמאנס-וועלט, גייא רענאוויורט, שענהע ציממער, גוטע קיכע, שמירענג כשר, פיר זאממער-סעזאן שענהען גארטען איינגעריכטעט. פיר פרעמדע געסטע, וועלכע ערצמע ברויכען בעסטענס געאיינגעט. עמפפאהלען צו בילליגסטען פרייזען.

ווער לייכט געלד פער-דיענען וויל, דער פער-לאנגע דען גראספען איללוסטער פרייזקוראנט איבער אהרען, קעמטען, גאלדווארען, בינאוילבער, מוזיקווארען, אוהרענכעשטאנדשהיילע אונד ווערקציינע, וועלכעס גראמס אונד פראנקא פערזענדעט ווירד. F. PAMM, KRAKAU (Österreich) Zielonagasse 3. Gegr. im Jahre 1852.

עפילעפסי

לחלי-הנפילה ר"ל, לשבץ (קראמפף) ולמחלות עצבים אהרות ידרשו כפר מיוחד לזה ויכבולו כהנם פראנקא ע"י

Privil. Schwanen - Apotheke
Frankfurt a. M.